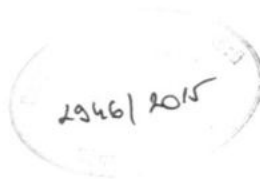

Magyar Táncművészeti Főiskola
Kecskeméti Kihelyezett Tagozat
Néptáncpedagógus Szak

A szennai női viselet

Konzulens: Sági Norberta

Készítette: Zóka Éva

Kecskemét
2002

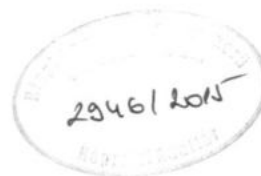
Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék	2
I. Bevezető.....	4
Szennáról röviden	6
A paraszti viselet változásai a XVIII–XIX. században.....	9
A ruhaviselet alapanyagai	21
II. A szennai női viselet egyes darabjai	23
Lábbelik.....	24
Kabátok.....	27
Vállkendők.....	31
Mellények	41
Női ingek	43
Kötények.....	52
Felsőszoknyák.....	67
Alsószoknyák, péntők	74
Egyéb alsóruhák.....	80
Fejkendők	83
Kontyok, fejdíszek	92
Ékszerek	103
Keszkenők	106
Szennai viseletes babák	107

III. A konty készítése	108
A kontykészítés mesterei	109
Szükséges eszközök, anyagok	111
A konty készítése	113
1. Kiskonty vagy szarvasnecc készítése	113
2. Nagykonty készítése	121
3. A konty tárolása.....	127
4. A konty felrakása	128
IV. Utószó	136
Felhasznált irodalom.....	138

I. Bevezető

„... *Ma már oldódik...*
Száz felé hajlik a kaposvölgyi nép,
Akár a táj, úgy változik,
Kerettel együtt más a kép.”

(Takács Gyula: *Szárnyra kél*)

Szenna a somogyi megyeszékhelytől 8 km-re, dél-nyugati irányban fekvő kis település, amely hagyományokban igen gazdag.

Híres viselete, szokásai, festett kazettás mennyezetű temploma, falumúzeuma. Sok értéket rejteget a zselici lankák közt megbúvó kis település.

Nem is olyan régen még minden legény, leány, menyecske, házasember az oly jellemző és szép viseletben ment a templomba.¹ A menyecskék egymással vetélkedtek, hogy kinek szebb és drágább a kontya. Már istentisztelet előtt egy vagy fél órával gyülekeztek a templom előtt az 5-6 kikeményített alsószoknyát viselő lányok, fiatal menyecskék, hogy beférjenek a padba, jusson nekik ülőhely. (Ma már nincs aki tülekedjen, hiszen aki jár is templomba, az sem alsószoknyában, és 2-3 pad közül is választhat, hogy melyikbe üljön, olyan kevesen járnak. Több a rövidnadrágos, baseball sapkás turista, mint a helybéli.)

Ebben a faluban a nem is olyan régen még élő hagyományok, szokások egyre inkább feledésbe merülnek, egyre kevesebben tartják értéknek, értékesnek a még fellelhető tárgyi és szellemi anyagokat. De szerencsére, még emellett az egyre inkább a nyugati kultúrát követni akaró világ mellett – vagy ellenére is – akad néhány két lábon járó kincses szigetecske, egy-egy szekrénybe zárt öreg viselet.

A nyugati kultúra átvételének sok negatívuma mellett szerencsére akad egy-két pozitívum is. A faluban egyre többen kezdenek foglalkozni a falusi turizmussal,

¹ Fekete László: Szenna 1934–1945, Kaposvár p. 8.

és egyre többen jönnek rá, hogy a sok régi kacat, ósdi ruhadarab vendégcsalogató lehet.

Remélem, egyszer eljutunk oda, ahova nyugati szomszédaink, hogy jeles ünnepre, alkalomra büszkén veszik fel az adott vidékre jellemző viseletet, és mindenki ruhatárában helyet foglal a régi ünnepi ruha. Addig, amíg ez az idő eljön, meg kellene őrizni a viseletet, hogy legyen mi alapján készíteni az újabb rendet.

Dolgozatommal szeretnék hozzájárulni ehhez a most még fellelhető viseletdarabok felkutatásával, a már csak az emlékezetben élő darabok leírásával. A szennai viseletről – bár igen híres volt –, egy-egy utalásszerű leíráson kívül más írásos anyag nemigen született. A viseletekről fotókat készítettem, ezeket – az idősebb szennai asszonyok, valamint Szabó Edit tanárnő elmondása alapján – szöveges leírásba ágyaztam, mivel ezek együtt adnak teljes képet az öltözékekről.

Szennában működik egy művészeti iskola, amelynek tanulói a környező falvakból és Szennából valók. Fontosnak tartom, hogy az itt élő kisdíákok minél jobban megismerhessék az itteni viseletet, annak változásait. Ez csak úgy lehetséges, ha tanáruk (jelen esetben én) a lehető legtöbb ismeretet tudja ezzel kapcsolatban elmondani, megmutatni, átadni nekik.

A női viselet gazdagsága indokolja, hogy témám most csak erre terjed ki, de remélem lesz majd idő, energia és igény a férfi viselet feltárására is.

Szenna és környéke az én „kedves kis szűkebb hazám”, hiszen Zselickisfalud a szülőfalum, itt éltek dédszüleim, nagyszüleim, itt élnek szüleim és én is, így többnyire ismerem Szenna idősebb és fiatalabb lakóit, és fontosnak tartom, hogy tudjam, dédszüleim és egyéb rokonaim milyen ruhadarabokat viseltek, így lehetek méltó az előttem járt Zóka-ősökhöz.

Szennáról röviden

A viselet megismerése előtt fontos azon környezet megismerése, amelyben a viselet megszületett, alakult.

A község Kaposvártól 8 km-re fekszik, Dél-Nyugat irányban. A Kaposvárról kivezető úton 5 falu található: Kaposszerdahely, Szenna, Patca, Zselickisfalud, Szilvásszentmárton. Ez az öt falu zsáktelepülés, mert innen sehova nem vezet aszfaltút, aki autóval erre téved, csak az öt község valamelyikébe mehet. (Régen persze nem volt zsáktelepülés, hisz a környező falvakkal földutak kötötték össze.) Ezek a települések nagyon közel vannak egymáshoz (Szenna–Kisfalud 4 km, Kisfalud–Szilvás 2 km), így régen nagyon egységes képet mutattak viseletükben, szokásaikban.

Mint a zselici falvak többsége, Szenna is egy patak völgyébe települt. Már az őskorban is éltek itt emberek, amit a Kincses dűlőben, szántás közben előkerülő kőkorszaki törmelékek tanúsítanak.

A község neve Darnay Kajetán szerint Szalacska-Szenna összetételben fordul elő először. Az első tag kelta, az utótag dák eredetű.

Más értelmezés szerint a szláv szeno=széna szóból ered, magyaros átképzéssel. (Ezt igazolja az is, hogy a honfoglalás idején a Zselicben szláv települések is voltak, amelyek nyomai még ma is felfedezhetők.)

Hiteles történeti források is árulkodnak a településről: 1252-ben a szentbenedeki monostor alapításáról szóló okiratban találjuk meg, 1443-ban Zana, 1446-ban Zenna néven említik. Ekkor a kaposvári várhoz tartozott.

1500-ban Corvin János, Mátyás király törvénytelen fia kapta II. Ulászlótól. Később több földbirtokos tulajdonában volt, így a Méreyekében, Koroknaykéban. 1715-től a II. világháborúig az Eszterházy család birtokát gzarapította a környező erdőkkel, szántóföldekkel együtt.

Az elzártság miatt a történelem nagy viharai elkerülték ezt a környéket.

A fő foglalkozás a földművelés és az állattenyésztés volt. A környező erdők makkja kiválóan alkalmas volt a makkoltatásos sertésenyésztésre, később a szar-

szarvasmarha tenyésztésre terelődött át a hangsúly. A sok domb miatt a terület főként szőlő- és gyümölcstermesztésre volt alkalmas, de termeltek kendert és gabonát is. Ezek közül főleg a szőlő játszott nagy szerepet, bora azonban savanyú, ahogy *Bél Mátyás* is leírja az 1770-es években: „Szenna szőlei ecetet könnyeznek.” (Ma már szerencsére, a szőlősgazdák jóvoltából javult a minőség.)

Az „egykezés” főleg a református családoknál volt igen gyakori ezen a környéken, így ha csak egy gyerek született, a földet nem kellett megosztani, és meg tudott élni belőle a család.

Az öt község közül Szenna őrizte meg legtovább ősi viseletét, és a néphagyományok is itt éltek a legtovább. Az I. világháborúig a viseletet mindenki hordta, a II. világháború idején már megindult a „kivetkőzés”.

A falu hagyományairól sokat tudhatunk meg Fekete László kézírataiból, akire itteni tanítószkodása idején Szenna festői szépsége, hagyományai is nagy hatást tettek.

A szennai nép beszéde jellegzetes ízes. Ez érthető is, hiszen nagyon régi község, és idegenekkel nem is keveredett túlságosan. (Ha csak tehették, Szennából vagy a környező falvakból választottak párt maguknak.)

Jómódú, takarékos emberek laktak itt. Hetente háromszor jártak a „kaposi piharcra”, ahol jó áron adták el a fejkán gyalog odacipeltek portékát.

A szennaiak viselete, illetve a környező falvak viselete is nagyon szép volt, ami Paulinyi Bélának, a gyöngyösbokréta mozgalom vezetőjének is felkeltette a figyelmét, és többször járt Szennában. Az ő unszolására Fekete László vezetésével megszervezték a Szennai Népi Együttest. Többször szerepeltek a kaposvári színházban és másutt is. Lakodalmi jelenetekkel, népszokásokkal, szüreti mulatsággal szórakoztatták a közönséget.

Az itteni emberek szerették a zenét, sok jó hallású, szépen éneklő, daloló ember, asszony volt közöttük. (Zóka Peti Lídia is ilyen asszony volt, akinek zsuppfedeles kis háza ma is látható a Szennából Kisfaludra vezető út mentén, a többi ház között.)

Szennáról szólva nem maradhat ki az Európa Nostra díjas falumúzeum sem, amely különlegessége, hogy élő faluban jött létre. A festett kazettás mennyezetű

református templom is híressé teszi. A templom körüli beépítetlen szabad területen építették fel az öt házból álló utcasort (a Rinyakovácsi-, Kisbajomi-, Csökölyi-, Nagykorpádi-, Somogyszobi portát), valamint három présházat (Zselickisfaludról, Segesdről, Szalacska-hegyről).

Fontos még megemlíteni *Lázi domb* nevét, amely Szenna észak-keleti részén helyezkedik el, és amelyről minden szennai tudja (ahogy a dal is mondja): „*Lázi dombra nem jó répát ültetni...*”.

A paraszti viselet változásai a XVIII–XIX. században

Brandel szerint a szegényebb rétegek viseletében nincs változás: „*Ha nincs vagyon, nincs mozgási szabadság, nem lehetséges a változás.*” Az értékesebb, szebb ünneplős viseleti darabok apáról fiúra, anyáról leányra öröklődnek, így nemzetenkénti vagy táji változatosságuk ellenére eredeti formájukban maradnak meg. A munkához használt ruhák pedig még kevésbé változnak, hiszen a legkevésbé költséges, otthon elkészíthető anyagokat használják fel hozzájuk.²

Mindezen megállapítások mellett, persze azért mégiscsak ott rejlik a változás.

A paraszti öltözék az új anyagokat, színeket, díszítőelemeket a régi örökségbe beiktatta, de a különböző jelzéseket megtartotta, a szabályozó, rendszerező elveket a faluban élő közösség tartotta fenn.

Ezekbe a belső normákba belenevelkedve vált a helyi öltözködés rendszere érthetővé – esetleg normává – a saját kis közösségen belül, de megkülönböztetővé is más közösségekhez képest.

A viselet tájékoztatott arról, hogy milyen nemzetiségű az, aki viseli, milyen vallású, milyen vidékről való, mi a családi állapota, kora, stb.

A történelmi áttekintést jelen esetben a XVIII. századtól kezdődően szemlélem, hiszen ennél régebbi leírások, tárgyi emlékek nemigen vannak.

A viselet változása összefügg a hozzá felhasznált anyagokkal, így az általánosan használt kender vászont a XIX. század végén a gyári alapanyagok alsóruhává minősítik, amiről a következő fejezetben bővebben olvashatunk.

A viselet levetésének – mint máshol is – három szakasza van Somogyban, így Szennában is.

A parasztviseletek iránti első érdeklődés a milleneumi években történt, de akkor már a legősibb jegyeket viselő darabok eltűnőben voltak. A női viseletben az eddig felsőruhaként hordott ruhadarabok alsóruhává váltak a színes anyagok térhódításával.

² Flórián Mária: Magyar parasztviseletek, Planétás Könyvkiadó, 2001. 45–47.p.

Az 1890-es években a varrógép elterjedése lehetővé tette az egyeduralkodó szálmenti varrás helyett a szálirányhoz nem kötött össze- és levarrást. Ez nyitotta meg az utat a városi és polgári szabásvonalak átvételéhez. A régi szabásminták, amelyek funkcionális szempontokat követtek, háttérbe szorultak.

Újfajta anyagok, új ízlés, új életrend alakult ki a faluban is.

Ekkor jelent meg a ferdére vágott vállvonal, a sonkaujjú rékli a régi, egyenes vállú, szűk ujjú ing helyett.

Amikor az alapanyagok átcserelődtek, a régi elnevezések még egy darabig éltek, majd szépen lassan elfelejtődtek, sokszor a szabásmintával együtt.

A nők fehérviseletük egyes darabjait már kevés helyen őrizték meg (Belső-Somogy, Zselic, Dráva mente néhány faluja).

A régi viseletről a fennmaradt ruhadarabok, illetve az öregek emlékezete alapján beszélhetnénk, de a megmaradt viseletdarab nem túl sok, az emlékezet pedig egyre többet felejt. Vannak ugyan írásos emlékeink – körözőlevelek, hagyatéki leírások, utazók leírásai –, ám ezek leginkább csak egy-egy ruhadarab létezéséről adnak hírt.

A XVIII. század folyamán a nők ünnepi és hétköznapi köténye, fejkendője, vállkendője is vászonból készült. A színt a fehérbe csak a lányok pártája, a fiatalasszonyok fejkendőjének egyes részei, kabátféljük díszje, ékszereik, lábbelijük vitte.

A reformkorban a parasztasszonyokon már színes mellények láthatók, az időseken fekete, a fiatalokon kék vagy piros.

A parasztasszonyok lábbelijéről alig tudunk valamit. Bocskorról, csizmáról, magas sarkú cipőről, papucsról vannak régi hozományi feljegyzések.

A kabátszerű felsőruhák közül a ködmönt nő és férfi is egyaránt hordhatta, de a nők tovább hordták. A gyászolónak tiszta fehér ködmöne lehetett, ezt a reformátusok őrizték meg. A katolikusok a barnás alapszínű, később sárga, vörössárga ködmönt kedvelték. (Jankó János feljegyzése szerint a nők ködmöne jegyajándék volt.)³

---

³ Somogy Néprajza

A XIX. század elejétől a gyári anyagok egyre jobban tért hódítottak. Sifonból, selyemből, kékfestőből készítettek fej- és vállkendőt, amelyek természetesen a fiatalabbak ruházatában jelentek meg először. A lányok pántlikái, szalagjai, egyéb kiegészítői finobbak és színesebbek lettek.

A XIX. század folyamán a párta fokozatosan eltűnt a somogyi leányok viseletéből.

Egy 1857-es irás tanúsága szerint: „*Vasárnap különféle pántlikával-szalaggal ékesítve pártát tesznek a fejükre a lányok; a fiatalabbak hordoznak még bársony homlokkötőt is, amit pintlinek is neveznek.*”

Malonyai Dezső könyvében ilyen pintlit viselő szennai lányokat láthatunk a templom előtt. Az eladó lányoknak fejbúb alatt van a hajkontya, elől hajuk ketté van választva, erre kerül a pintli.

1. kép: Szennai lányok a templom előtt

Ahogy már az előző idézetből is kiderül, a pártát fokozatosan kiszorították a hajpántok, csatok, pántlikák, hajdíszek.

Szennán az idősebb lányok hajkontyára hátravetett karéjos, lilás művirágos fejdíszet magyar kontynak nevezték.

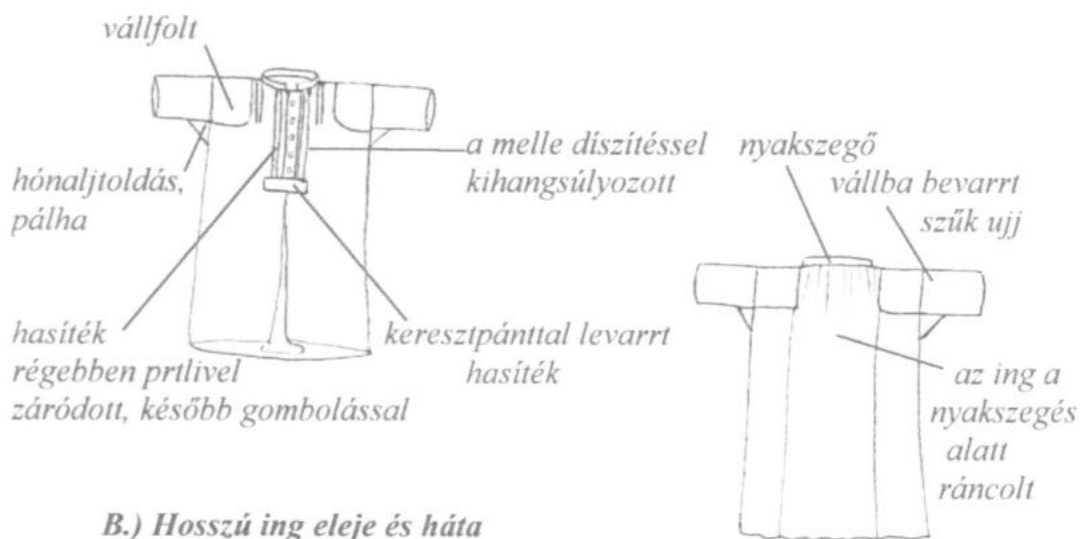
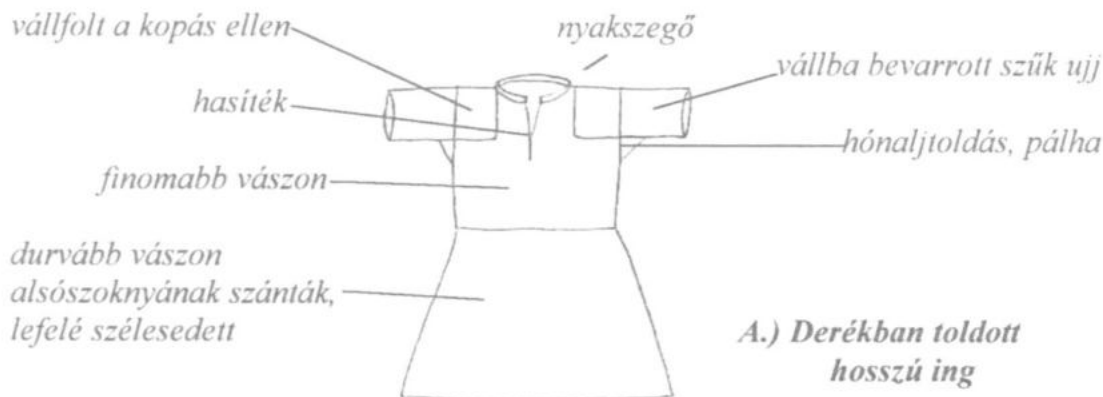
A lányok hajviseletéről tudjuk még, hogy amint lehetett, hajukat egy vagy két fonatba fonták, és sok pántlikával ékesítették – persze ezt is a fonatba fonva.

A pamutvászon sokkal puhább volt, mint a kendervászon, ezért sokkal sűrűbben lehetett ráncolni, és jobban fogta a festék is. Ennek köszönhetően bővebbé váltak a bőgatyák, de az alsó és felső szoknyák is. Ez az ekkori divatnak is köszönhető volt, mert a testesebb alkat, illetve ennek a látszatja lett a divat.

Az alsószoknyák száma is megnőtt: hétköznapi egyről kettőre, ünnepnap kettőről ötre-hatra.

A női vászoningek szabása is megváltozott. A **hosszú ingek** Zselicben, Belső-Somogyban hamarabb kikerültek a használatból.

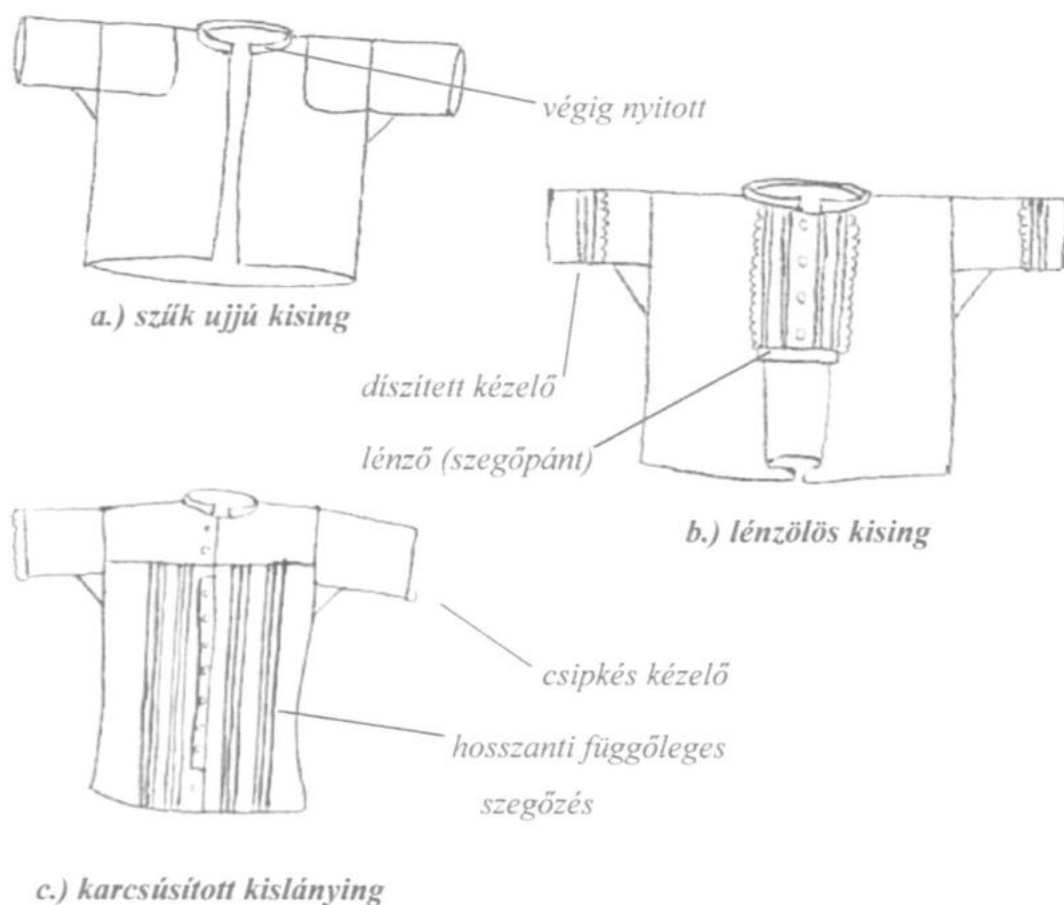
1. ábra: **Hosszú ingek**

B.) Hosszú ing eleje és háta

A *szűkujjú, vállba bevarrott rövid kising* – *kisümög, szűkimög* – ujjá könyékig ért. Elöl gyakran végig nyitott volt (2/A.a. ábra), de volt, ahol a hasíték csak az eleje felhosszáig ért. A hasíték szélét erősítő szegőpántot (*lénzőt*) hímzéssel díszítették, ide kerülhetett a monogram, de a kézelőn és a felálló nyakszegésen is volt hímzés (2/A.b. ábra). A fiatal lányok ingét hosszanti pihékkal karcsúsíthatták. (2/A.c. ábra)

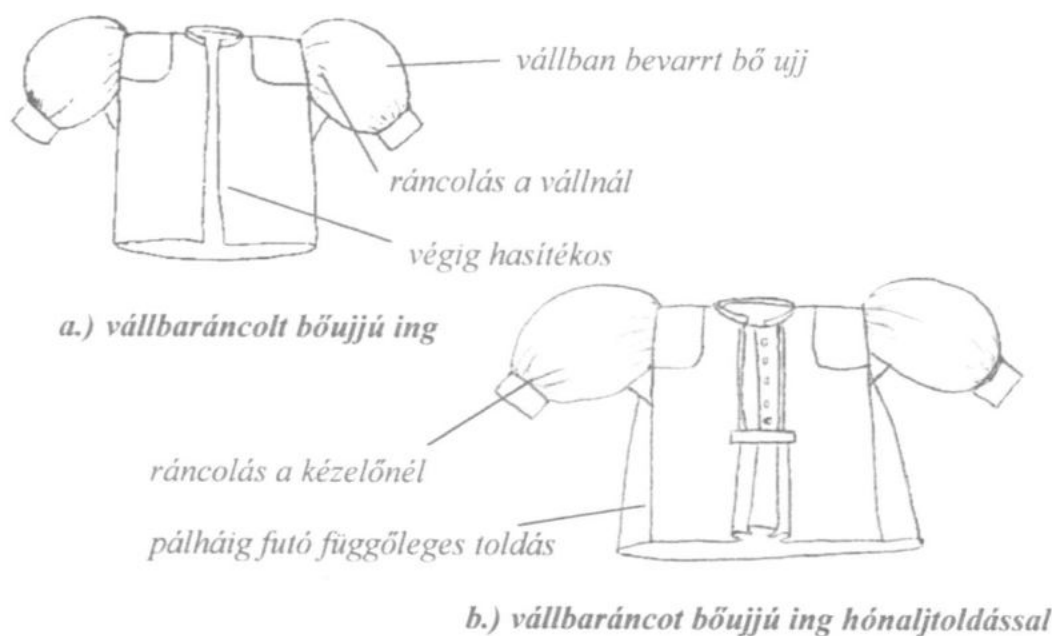
2/A. ábra: *Szűkujjú rövid ingek*

Ezeket az ingeket nyáron felsőruhaként, télen alsóruhaként viselték. Az idős asszonyoknak nem illett bő ujjú ingben járni, tehát *szűk imögöt* viseltek felsőruhaként.

A vállon bevarrt és ráncolt bő ujjú ümög Külső-Somogyban és a Kapos mentén volt elterjedt felsőing, ezért aztán általában díszes kivitelű volt. Ez az ingfajta is a rövid ingek csoportjába tartozik. Attól annyiban tér el, hogy könyékig érő ujjá egész vászonszél szélességű, de vállnál és karöltőnél sűrű rácba szedett. Elöl vagy végig nyitott volt, vagy mellig ért a hasíték (2/B.a. ábra). Ha viselője az átlagnál testesebb, szélesebb volt, akkor a *pálháig* függőlegesen betoldották kétoldalt (2/B.b. ábra)

2./B. ábra: Vállbaráncolt rövid ingek

A női ingek következő csoportja a *nyakbaráncolt, mellévarrott ujjú női felsőingek* (3. ábra). Ennek is több fajtája ismert, így például a *bokros ing* (3.a. ábra), amely már a reneszánszban általánosan elterjedt volt. Az ing derekát és ujját egymás mellé varrták, és nyaknál sűrűn tüvel ráncolták. Ez a típus különösen a Zselicben, Belső-Somogy déli és nyugati felén, Nagybereken volt elterjedt. Különös ismertetőjegye, hogy a derékrész alig ért mell alá.

A *hasítékos kereszt szemzős bokros ing* (3.b. ábra) az előzőtől abban tér el, hogy ennek derékrésze mindig hosszabb, nincs teljesen elhasítva, a hasíték végére erősítő lényő pántot varrtak.

Mindkettő ingtípusra igaz, hogy a nyakkivágást vászon szegőpánttal fogták össze, ünnepen a nyakkivágására csipkés-fodros *smizlit* kötöttek, díszes kézelőjét is csipkével és hímzéssel is díszítették. Az ujj hosszában is lehetett csipkebetoldás. A hosszú ujjú változatok mellett rövidebb ujjú változatok is ismeretesek voltak.

Egy 1828-as irat szerint a Sió mentén a fiatal nőknek a karjukat szabadon kellett hagyni, nem illett az inggel eltakarni, ezzel is edzettségüket, szívósságukat kellett igazolniuk.

3. ábra: Nyakbaráncolt ingek

a.) bokros ing

b.) hasitékos-keresztlénzölős
bokros ing

c.) tuszni ujjú ing

Meg kell még említeni a *tuszni ujjú inget* (3.c. ábra), amelynek ujjja szűkített, az ujjak vége saját anyagával bélelt. Ezt az ingfajtát csak vászomból készítették, és idős nők hordták hideg időben.

Minden egyes ingfajta igaz, hogy a fiataloknál az ujjja finomabb, lazább szövésű anyagból készült, az idősebbeké pedig sűrűbb szövésűből.

Összefoglalva a női ingek fajtáit:

1. Hosszú ingek

- a. derékban toldott hosszú ing
- b. hosszúing

2. Rövid ingek

A.) Szűk ujjú ingek

- a. szűk ujjú kising
- b. lényölös kising
- c. karesúsított kislánying

B.) Vállbaráncolt ingek

- a. vállbaráncolt bőujjú ing
- b. vállbaráncolt bőujjú ing hónalj toldással

3. Nyakbaráncolt ingek

- a. bokros ing
- b. hasítékos keresztlenzős ing
- c. tusznis ujjú ing

A *szoknyaféléknek* többféle elnevezése volt, így: *péntő*, *péntöl*, a Dráva menti horvátlakta községekben, valamint az ezekkel szomszédos vagy ettől valamivel északabbra lévő magyar helyeken *bikla*.

A *felső biklák*at – felső péntölöket, azaz a vászon felsőszoknyákat – arról lehetett megkülönböztetni az alsóktól, hogy az azonos időben készülteknél a felsők anyaga sokkal finomabb volt.

Szembetűnő eltérés még, hogy az övpántjuk (párta, szegés, melle, korcszegéslenző elnevezést is használták) sokkal szélesebb volt, mint az alsószoknyáké, és elől záródott.

Voltak olyan területek, ahol fodrot is varrtak a péntőre, de ez is elől záródott. Ez volt a *fodros péntő* (4.a. ábra).

A felsővászonszoknyák bőségét szélben adták meg. A szövött széleket hosszanti irányban minden szabás nélkül csak összevarrták. Tüvel apróra ráncolták,

több sorosan húzták össze fonallal a derékpánt alatt. De volt olyan is, hogy rakásokat vasaltak bele. Ezt *redős péntőnek* nevezték (4.b. ábra).

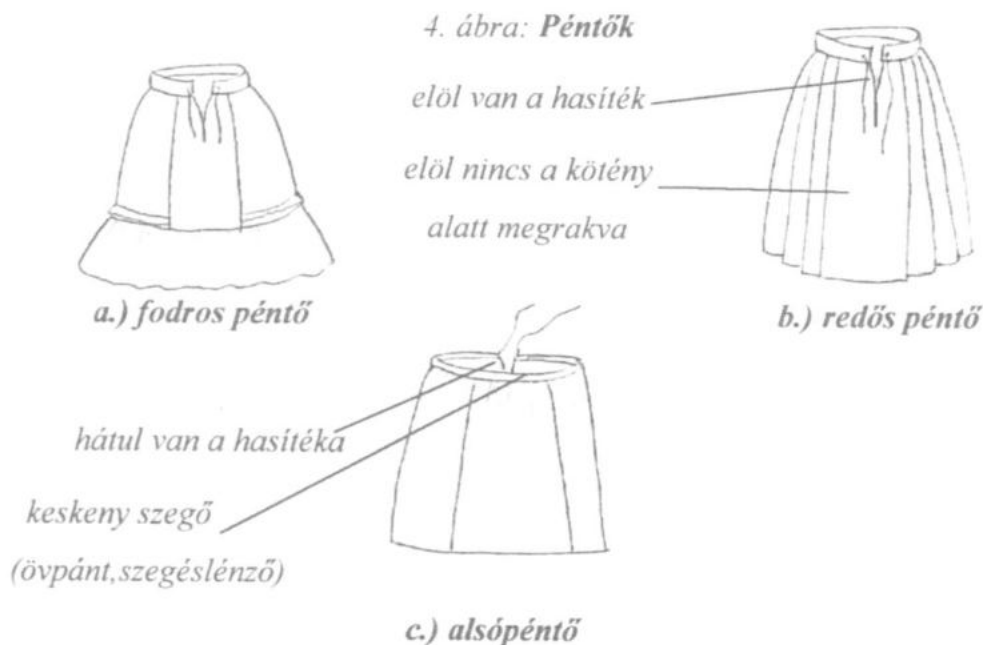
Az *alsószoknyákat* nem ráncolták olyan apróra, és nem varrták le többsorososan; nyílásuk is hátul volt (4.c. ábra). Elöl a hastájékon a ráncolást szintén kihagyták, hiszen a lapos has és a nagy far volt a divat. Az alsószoknyára is varrhattak fodrot, mint a felsőszoknyára.

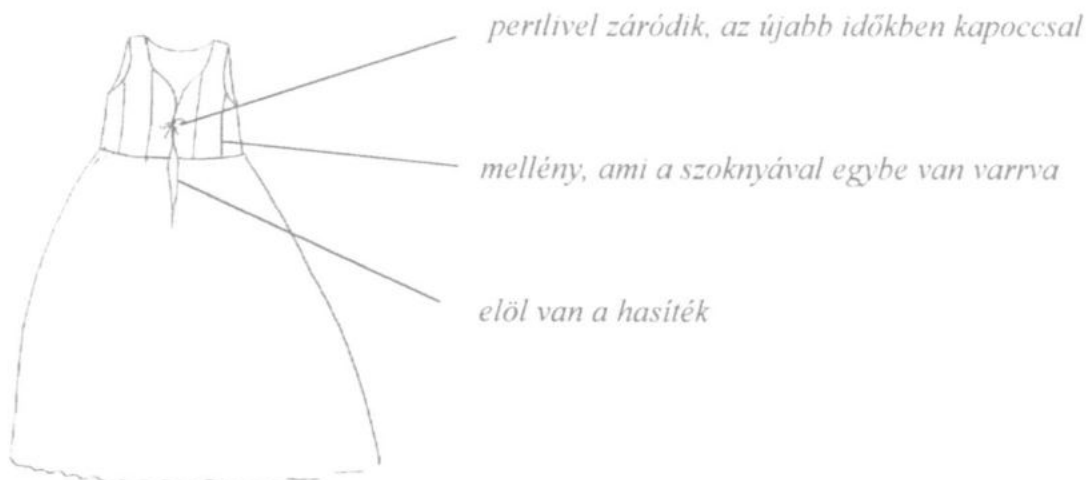
Mind a két szoknyaféle pertlivel záródott, csak a XX. században terjedt el a kapocs.

A XIX. század folyamán az alsószoknyák száma mind ünnepen, mind hétköznap megszorodott, ahogy már az előzőekben említettem. Szerencsére a megrövidülés nem volt olyan jellemző Somogyban, csak a Balaton délkeleti felén. (Persze az 1970-es években a fiatal szennai együtttestagoknak is térdig vagy térd felettig ért a szoknyájuk.)

Legalulra került a szűk és rövid kispéntő.

Mellespéntőről (4.d. ábra) is van tudomásunk horvát- illetve németlakta területekről, de magyarlakta községből csak Csökölyből és Szennáról van adat mellénnyel egybevarrt szoknyáról. Ezt a péntőfajtát főleg az idősebb asszonyok hordták, mert melegebb volt. Elterjedése a németes-polgárias leibli viselettel hozható összefüggésbe.

pertlivel záródik, az újabb időkben kapoccsal

mellény, ami a szoknyával egybe van varrva

elől van a hasíték

d.) melles péntő

Az alsó és felsőszoknyákat csipkedíszítéssel is elláthatták, ekkor *csipkés péntő* vagy *slingelt péntel* elnevezéssel illették.

Belső-Somogy déli felének falvaiban és a zselici református magyaroknál, de a Dráva-menti katolikus horvátoknál is fennmaradt a nők körében a fehér „szép angyali” viselet, a fehér gyász formájában. Ebben az öltözékben fekete kiegészítők is lehettek, mint a fejszorító pánt a kontyon (Kutas, Somogyszob, Kisbajom), a mellény, kötény (Szenna, Csurgó környéke), vállkendő (Szenna, Somogyszob, Kutas).

2. kép:

Munkába induló zselici menyecske

Az első világháború után a paraszti viseletek utóvirágzása következett. Az egybe ruha, a szűk szoknya, a rövid haj szerencsére nem volt jellemző ezen a vidéken a nőkre.

A hajviselet egyre kifinomultabb lett, egyre több a fonat – persze az idősebbeknél kevesebb.

Kedveltebbé válik a városias szabásmód, a gyári anyag, de ahol a fiatalok szülőkkel laktak, ott az idősebb asszony nem hagyta a fiatalabbakat divatozni, el kellett hordani a régi viseletdarabokat.

A Koppány-mentén a katolikus asszonyok hosszú szoknyái kissé megrövidültek, 2–3 alsószoknya helyett 4-et, 5-öt is felvettek. Hogy méginkább farosak legyenek, *pufándlit* azaz farpántot vettek föl.

A kendőből kötött kontyok helyett papírral merevített gyöngyös, flitteres fejdísz került a fejre.

A kontytűkkel feltett kerek hajfonatra csipkés szélű fejkötő került.

A felsőruhák rózsaszín, sárgásrózsaszín, lilás, piros, világoskék színűek lettek. A varrónők egyre többféle szabású blúzt készítettek.

Bőjtben a ruhák színe a fiatalabbaknál is besötétedett, majd húsvétól kezdődően újra kivilágosodott, kiszínesedett.

Hétköznap a hagyományosabb darabokat vették fel: szűk inget, kevesebb alsószoknyát, hosszabb, sötétebb szoknyát. Keskeny félkötényt, illetve melles kötényt viseltek, a fejre fejkendő került, a fiataloknak menyecskésen hátra, az öregeknek öregesen előre kötve.

A Zselic nyugati felén lévő református falvakban 1920 körül kezdték elhagyni a hátrakötött selyemkendőből és fehér horgolt csipkéből álló *gódakontyot*. Helyette a *szigetvári konty* lett divatos, amely csipkéből, művirágból és pántlikaszalagból állt.

A gódakonty fekete hátrakötő kendőből állt, amire fehér cernából horgolt szarvasneccet tettek. Ennek szélét színes szalaggal díszítették, a közepén szarvszerűen kiemelkedő fityulába kemény kartonpapírt tettek, amire a hátra lógó szalagokat kötötték, rögzítették. Gyász alkalmával, illetve idősebb asszonyoknál ez kifehére-

kifehéredett illetve kifeketedett, azaz a színes szalagok eltűntek belőle. Ezt a viseletet váltotta föl a már előbb említett szigetvári konty.

A női kendőfélék még a hátrakötőkendő előtt olyanok voltak, amelyek megvédték a nők arcát a nap sugarai, de a kíváncsiskodók szeme elől is. Ezt a fajta hátra- és előrevető kendő viseletét a papok tiltották pogány török formája miatt, illetve egy 1720-as évekbeli írás tanúsága szerint egy ispán az előtte ülő asszonyok „burittója” miatt nem látott. Így az ilyen kellemetlenségek is ennek a viseletnek a visszaszorulásához vezettek.

A reformkorban bekövetkezett izlésváltozás hatására a könnyedebb, az arcot kevésbé eltakaró kendőket kezdték viselni.

Az 1920-as '30-as évekig Belső-Somogyban és Zselichen a református asszonyok kontyára való saját szövésű kendő a vászonszél.

A XIX. század elején a különböző hagyatéki leírásokban a templomi fejviselet részét képező vászomból készült takarók, rövid vagy hosszú ruhák szerepelnek. Később már csipkéből készült tilanglik.

Ezen viseletdarab elhelyezésére számos változat alakult ki vidékenként is, de egy községen belül is. Volt, ahol a kontyra tűzték fel, és elől deréknál megkötötték vagy összefogták. Volt, ahol alulról vitték fel, és a kontytetőn tekerőzték fel.

A vászomból készült ruhák elnevezései: *hosszú-, rövidkendő, kisruha, fėrevető, főrevető, átalvető, hátravető, kontykendő, kendő.*

A finomabb anyagból készítették: *takarító, tilángli, kisruha.*

A vászomból készült az idősebbek fejére vagy a gyászolókéra került, a csipkéből, tüllből készültet a gyerektelen, egyes helyeken a kisgyerekes fiatalasszonyok viselték.

A viseletek változásával is a faluközösségeken belül mindenki tudta, hogy milyen foglalkozású, milyen nemzetiségű, vallású, életkorú az illető, azaz az általános szabályok a viseletek anyagainak, szabásának változásával is érvényesek maradtak.

A ruhaviselet alapanyagai

A hagyományos népi öltözet darabjaihoz azok a viseletdarabok tartoznak, amelyek anyagát házilagosan állították elő, és azokból a ruhát saját kezűleg készítették el, vagy valamilyen népi kismester készítette el.

Az 1890-es években az eddig felsőként hordott saját kezűleg készített ruhadarabokat a színes holmi kezdi kiszorítani, így a népviseletben a sajátkezűleg készített anyagok a felsőruházatból egyre inkább kiszorulnak és színes, gyári, mintás anyagok veszik át ezek helyét.

A felhasznált alapanyagok állati vagy növényi eredetűek lehetnek. Ezen a vidéken főleg a növényi eredetű alapanyagok – kender, len – használatosak, de ezek közül is elsősorban a kender.

A kendert és a lent házilag megfonták, és gyakran meg is szőtték, de a finom fonal feldolgozásra sokszor a takácshoz került.

Majd száz évig tartó harc indult meg a XIX. század második felében a tiszta kender, len, házivászon és pamutvászonfélék között. A pamutfonal legelőször a színes vagy fehér beszövött soroknál szerepelt. 1860-tól térnek át a felesvászon szövésére, ugyanakkor Ausztriából gyolcs, pamut, gyapjú, selyem kelméket szállítottak a bolti kereskedők. Ilyen kelméket árusító bolt csaknem minden faluban volt, de a közeli mezővárosokban – így Kaposváron szintén – 6–8 is. De nem csak az üzletekben szerezték be a gyolcsot, sifont, mollt, patyolatot, hanem gyolcsos tótok is járták az országot és a falvakat.

Az egyre gyarapodó és elérhető gyári vásznak szinte teljesen háttérbe szorították a viseletben a kendert és a még ritkább lent. A kenderföldek is egyre ritkultak. 1930-tól már csak a háztartás és a gazdaság részére valót fonták, szőtték meg, azaz tért hódított a „*masina vászon*”.

Alsó pendelyhez, hétköznapi gatyához, inghez még a múlt század második felében is tiszta fonalas parasztvásznat szabtak fel. Ennek láncfonala (melléktye) magos kenderből, vetülékje (béléje) virágos kenderből készült.

A ruhaviselet alapanyagai

A hagyományos népi öltözet darabjaihoz azok a viseletdarabok tartoznak, amelyek anyagát házilagosan állították elő, és azokból a ruhát saját kezűleg készítették el, vagy valamilyen népi kismester készítette el.

Az 1890-es években az eddig felsőként hordott saját kezűleg készített ruhadarabokat a színes holmi kezdi kiszorítani, így a népviseletben a sajátkezűleg készített anyagok a felsőruházatból egyre inkább kiszorulnak és színes, gyári, mintás anyagok veszik át ezek helyét.

A felhasznált alapanyagok állati vagy növényi eredetűek lehetnek. Ezen a vidéken főleg a növényi eredetű alapanyagok – kender, len – használatosak, de ezek közül is elsősorban a kender.

A kendert és a lent házilag megfonták, és gyakran meg is szőtték, de a finom fonal feldolgozásra sokszor a takácshoz került.

Majd száz évig tartó harc indult meg a XIX. század második felében a tiszta kender, len, házivászon és pamutvászonfélék között. A pamutfonal legelőször a színes vagy fehér beszövött soroknál szerepelt. 1860-tól térnek át a felesvászon szövésére, ugyanakkor Ausztriából gyolcs, pamut, gyapjú, selyem kelméket szállítottak a bolti kereskedők. Ilyen kelméket árusító bolt csaknem minden faluban volt, de a közeli mezővárosokban – így Kaposváron szintén – 6–8 is. De nem csak az üzletekben szerezték be a gyolcsot, sifont, mollt, patyolatot, hanem gyolcsos tótok is járták az országot és a falvakat.

Az egyre gyarapodó és elérhető gyári vásznak szinte teljesen háttérbe szorították a viseletben a kendert és a még ritkább lent. A kenderföldek is egyre ritkultak. 1930-tól már csak a háztartás és a gazdaság részére valót fonták, szőtték meg, azaz tért hódított a „*masina vászon*”.

Alsó pendelyhez, hétköznapi gatyához, inghez még a múlt század második felében is tiszta fonalas parasztvásznat szabtak fel. Ennek láncfonala (melléktye) magos kenderből, vetülékje (béléje) virágos kenderből készült.

Az ünnepi ingek, felső pendelyek, biklák melléktye virágos kender, amihez bélének boltból pamukfonalat vettek. Ez volt a pamukos vászon.

A kendertermelés visszaszorulásával a gyári pamukfonal foglalta el a kender helyét. A takácsok tiszta pamukos vásznat is szőttek, amelynek vetülékje és láncfonala is pamut.

Mind gyakrabban használták fel a sifont, batisztot, grenadint, mollt, tüllöket, kasmírt, kartont, pargitot. Ha régi szabást tartó ruhadarabokat varrtak is, mégis bővebb, gazdagabb hatást keltő ruhadarabokat kaptak belőlük, mint az otthon szőtt anyagokból. (A parasztvászon szélessége 50–55 cm, a finomabból 60–65 cm volt egy szél. A gyári anyagok 90–100 cm szélesek, sőt ennek a dupláit is lehettek.)

A kékfestésről is említést kell tenni, hiszen régen az asszonyok a maguk szőtte vásznat elvitték a festőhöz kékre festetni, mert így nem lett olyan piszkos. Az anyagot indigóval festették, amelyet körülményes eljárással a trópusokon honos fából nyerték. Magyarországon a festőcsülleng nevű növényből is készítettek festéket. (Régen a nép házilag maga festette a vásznat. Pl.: a szilvafa gyökerének vagy a sárga vadlucernának a főzetében sárga színt kaptak, de a sáfrányos tótok hozta festéknövényt is használták.)

II. A szennai női viselet egyes darabjai

Lábbelik

A parasztek pár száz éve is mezítláb jártak. Csak rossz időjárás esetén, vagy ünnepélyes alkalmakra vettek fel lábbelit.

A ház körül mezítláb jártak, a városba menet is csak a város határában húzták föl csizmájukat.

A középkori Európa alap lábbelije a *bocskor* volt. Ez az újkorban úgy változott, hogy a legalsóbb fokú lábbeli lett.

A XVII. században a közrend legalján élőknek cselédbérbként járt a bocskor, s ez volt a szegény emberek téli lábbelije is. A bocskorhoz a XVIII. században lábszárvédő is tartozott, amely eredetileg munkavédelmi célokat látott el.

A XIX. század közepére a bocskor már szükséglábbeli. A parasztasszonyok mezei munkához, aratáshoz vették fel, hogy a tarló ne szúrja a talpukat. Nyáridőben elég volt hozzá a vászonkapca, télen vastag szűrposztó kapcát, erre bezsírozott kapcát is tekertek, hogy ne nedvedjen át. A század végére feleslegessé váltak, így készítőik is feleslegesek lettek, de a pásztorok továbbra is elkészítették maguknak, ha szükséges volt.

A *cipők* viselését már a *Képes Krónika* miniatűrjei is tanúsítják. Ezek egylábasak voltak, de használtak csak bal és csak jobb lábhoz igazodó, oldalt nyitódó fűzött cipőket is. Ezek XVII. századi leszármazottai kemény talppal, sarokkal, pánttal vagy csattal lábra fogva, a parasztek ünnepi cipőit adták. A XVIII. században a vargák már a parasztek számára is ajánlják alacsony vagy magas, fa vagy *bőrsarkú* különböző anyagú *cipőiket*. A XIX. században a *spanglis cipő* mindenhol ismert és kedvelt egy, kettő vagy három pánttal. A *csokros cipő* is előfordult, melynek a lábfej részénél volt a fűzős része. A magasszárú *fűzős cipőket* is kedvelték, amelyhez bütykös kapcászárát is felhúzhattak a harisnyára. Az igencsak módos családokban még *bársonycipőket* is viseltek.

C/1. kép:
csokros cipő

C/2. kép:
spanglis cipő

C/3. kép: magasszárú
cipő vagy bakancs

Amíg a lábbeliknek nem volt koptatható kemény talpa, nagy gondot okozott a rossz idő. A puha talpú lábbeliket bőrpánttal lábra fogható fatalpakkal védték.

A lábbelik védelmét szolgálta a **faklumpa**, amelyet szalmával béleltek, így szárazon illetve melegen tartotta a kapcsás, puha talpas lábbelis lábat. Talpába szögeket is vertek, így alkalmas lett a jégen való járásra is.

Gyakran használtak bőrrrel fejelt **papucsokat**, amelyekhez hasonlót hársból vagy szilháncsból fontak a XVIII. században. A könnyű, alacsony kérgű, puha talpú papucsokat a XIX. században országszerte használták a falusi asszonyok.

Szennában a fekete alapszínű, rózsás **tutyi** divott. Ezt a lábbelit 5 kötötívvel kötötték, elől vékony szalaggal húzták össze és csokorba kötötték. (A fiatal lányok és asszonyok piros, a középkorú asszonyok fehér színű szalagot fűztek bele.) Az öregasszonyok tutyija már tiszta fekete volt (szalagjuk is).

A XV. században a törökök jóvoltából a **csizma** is megjelent a lábbelik sorában, persze csak a főúri rétegeknél. Az 1740-es években viszont már a cselédek viseletéhez is hozzátartozott. „Ezek a csizmák fordított talpúak voltak, vagyis nem szegték le a talpbőrt, sőt a csizmának talpbélése sem volt, hanem a fejet fonallal varrták a talphoz, aztán a kaptafát kihúzták, a csizmát vízbe áztatták, s ha megpuhult, kifordították. Ha pedig megszáradt, a talp sarki részéhez magas vaspatkót szegeztek.” – ahogy Györffy István írja.

Az 1780-as években a piros csizma volt a jegyajándék. A csizmát a XVIII. század közepére férfiak és nők, urak és parasztok, télen és nyáron egyaránt viselték, és a cipellős nyugati divattal ellentétben a keleties magyar öltözködés meghatározója lett.

Az első világháborút túlélve hozzátartozott a paraszti viselethez.

C/4. kép: Tiszta fekete tutyi, fekete szalaggal csokorba kötve

C/5. kép: Rózsás tutyi, fehér színű szalaggal csokorba kötve

Kabátok

A XVII. században Európában szinte mindenhol hordták a parasztasszonyok a testhezálló, fodros aljú kabátokat. Nálunk a XIX. században vattával kitömött kabátfélék kezdtek elterjedni, amelyeket a vásárokon árultak. Készülhettek szövetből, selyemből, sötétkék vagy fekete posztóból. Vattával vagy vatelinnel bélelték.

K/1. kép:

*Fekete színű bajkó előlről
Az eleje széle, az alja és az
ujjak vége a mente mására
fekete prémszerű anyaggal
van díszítve. A mentéhez és a
ködmönhöz hasonlóan
zsinórozták, díszítették.*

K/2..kép:

Bajkó hátulról

Szennában ezt a ruhadarabot *kacabajkónak* nevezték.

*K/3. kép
Kacabajkó fodros alja
Derékban szabott, hátul
körcikkely szerűen van
kiszabva a fodor, emiatt áll
loknis fodrokba, amik a sok
szoknyára szépen
kifekszenek.*

Ezt a fajta kacabajkót a zsinórozáson kívül fekete apró szemű gyönggyel is díszítették. Kasmír vállkendőre is felvették, amit hátul kötöttek meg. A kendő végeiből kötött csomó sem tette kényelmetlenné a viseletet, hiszen a szabásmód lehetővé tette annak kabát alatti viselését, a fodor csak megemelkedett.

*K/4. kép:
Középkorú asszony fekete
kacabajkóban, alatta kasmír
kendővel*

*K/5. kép:
Plüss kabát zsinóros
díszítéssel*

A XX. században megjelentek a bársony- és plüsskabátok. Ezek a kabátok már a derekat és a csípőt is fedték, enyhén voltak csak karcsúsítottak, esetleg öves változataik is lehettek.

*K/6. kép:
A fenti kabát
zsinórozása közelről*

K/7. kép:

*A plüsskabátok hátulja, deréktájon szintén díszül
szolgáló paszománnyal*

K/8. kép: Kacabajkó és plüsskabátok mai használatban

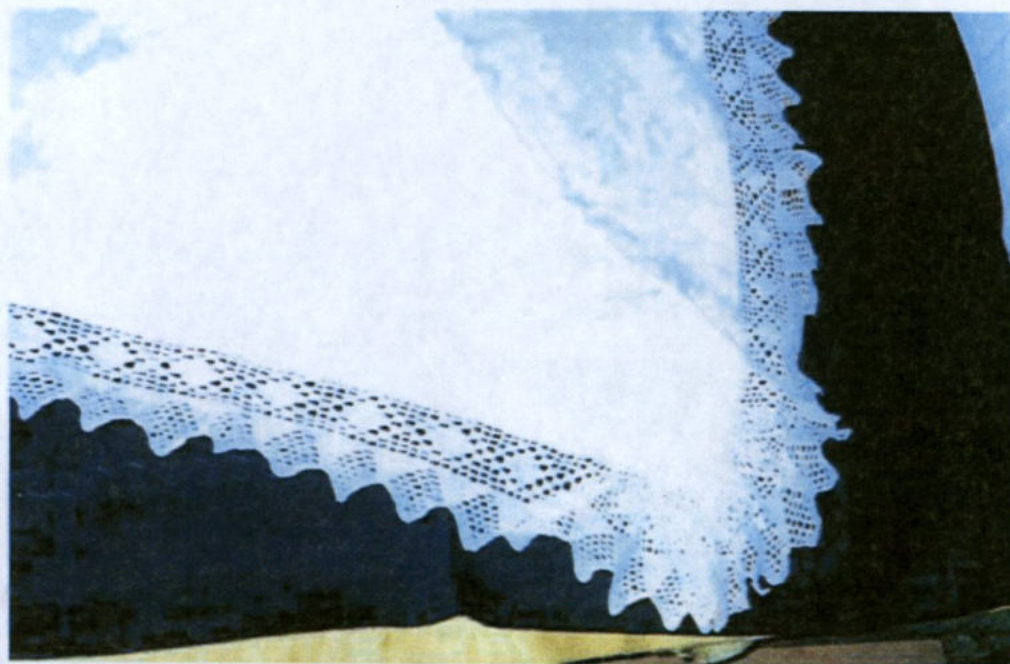

Vállkendők

A vállkendőt a főrendű asszonyok is hordták.

A XV –XVII. században a fejükre borított fátyol sarkaival betakarták a keblüket, azaz a vállkendő a mély dekoltázs eltakarására szolgált, és a váll vagy az ujjas dekoltázsába tűzték.

A XVIII. században a vállkendőre vonatkozó adatok megszorodtak. A vállkendők színe ugyanúgy változott, mint a többi felsőruháié, azaz az „angyali fehérből” egyre színesebbé alakult.

V/1. kép: Fehér horgolt cérnacsipkével díszített vállkendő

Ez a háromszög alakú kendő valamikor a mindennapi viselet része volt. A későbbi időkben a színes anyagok előrenyomulásával már csak egyes ünnepek viseletdarabja lett, illetve szinte teljesen elfelejtődött. (Az 1930-as években már csak keresztelőre vették föl.) Szélén saját anyagából farkasfogas díszítés látható.

ér horgolt cérnacsipkével díszített vállkendő

*V/2. kép: Fehér cérnacsipkével és fehér rosttal díszített kendő
Ez a kendő is háromszög alakú, és használatára
ugyanaz vonatkozik, mint az előzőre.*

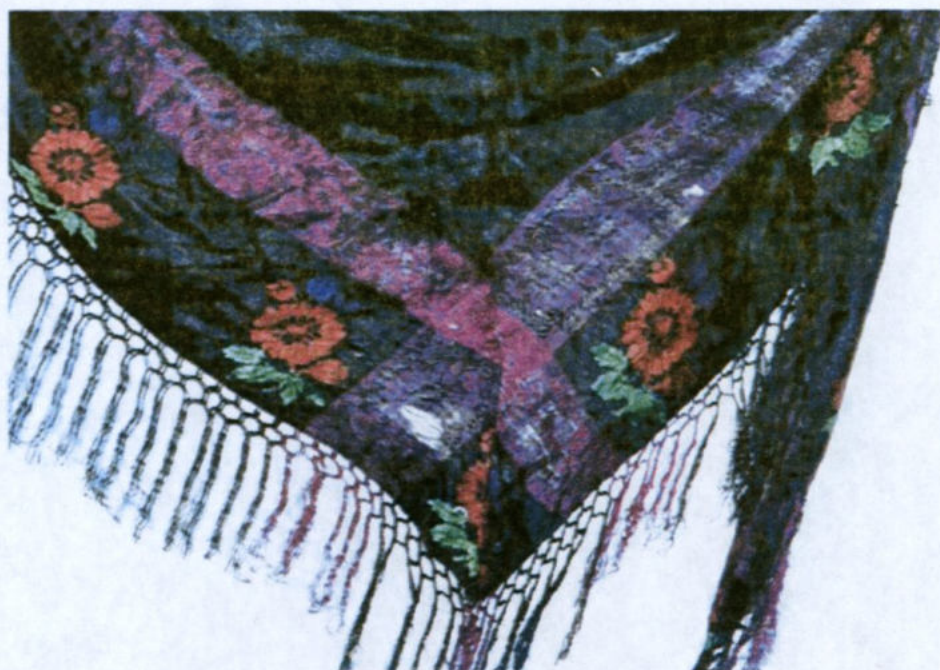
A fehér házivászon, gyolcs kendőket lassan kékre festett, majd feketére festett vászon vállkendők váltották fel. A fekete vállkendőket már díszíteni is lehetett hímzéssel, esetleg a később leírt kasmír és selyem kendők mintáit utánozva.

*V/3. kép: Leveles, virágos hímzéssel díszített vállkendő.
Rojtozata is házilag készült.*

*V/4. kép: Ugyanez a kendő mai rekonstrukcióban
A kézzel kötött rostot már sötét függönyrojt helyettesíti.*

V/5. kép: Egyszerű virágmintás selyemkendő két színű (piros, fekete) rosttal, kétsoros csomózással

A selyemkendők különböző mintákkal, színes rojtozással készültek. Ezeket is és a kasmírkendőket is – mivel nagy, négyzet alakúak voltak – átlósan félbevágták, így kétszer annyi ideig tartottak, hiszen csak az egyik felüket koptatták.

V/6. kép: Nagy piros rózsás selyemkendő négyszínű rosttal (piros, lila, fekete, zöld), ötsoros csomózással

V/7. kép: Fekete, egyszínű rostos selyemkendő

A selyemkendők rostjainak csomózása általában ötsoros és többszínű

Ezek a kendők gyári kendők, ezért minden területen elérhetők voltak. Persze azért minden vidéken voltak jobban illetve kevésbé kedvelt vállkendők. Szennában az egy- vagy kétszínű rostos kendőket szerették (piros, zöld), illetve ezekből maradt meg a legtöbb. Persze előfordult más és többszínű rostos kendő, de nem olyan gyakran.

V/8. kép: Rózsás, kétszínű rostos (piros, zöld) selyemkendő

V/9. kép: Dúsan hímzett selyemkendő

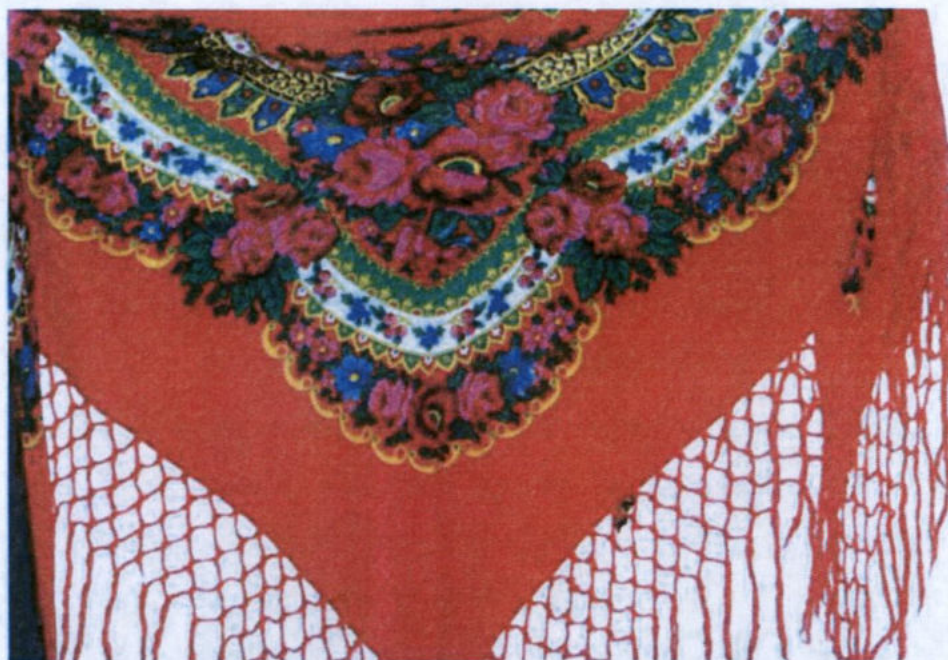
A csokorban elhelyezett rózsával díszített vállkendők mellett a gazdagon, aprólékosabban ékesített, több színből álló kendőket is kedvelték.

V/10. kép:
Ugyanez a kendő vastag,
gazdag selyem rosttal,
tizenkétsoros csomózással

A XVIII–XIX. század fordulóján a festett kendők helyett az indiai eredetű, nyomott mintás pamut- és finom kasmírkendők, majd az ugyanilyen mintákat idéző, gyárilag szőtt gyapjú- és selymekendők lettek közkedveltek.

A kasmírkendők alapszíne leggyakrabban bordó, piros, zöld, fekete, lila és esetleg sárga, fehér és világoskék is lehetett. (Az utóbbi három szín Szennában nem volt túl gyakori, de azért elő-elő fordult.)

V/11. kép: Piros alapszínű kasmírkendő

V/12. kép: Lila alapszínű kasmírkendő

V/13. kép: Fekete alapszínű kasmirkendő

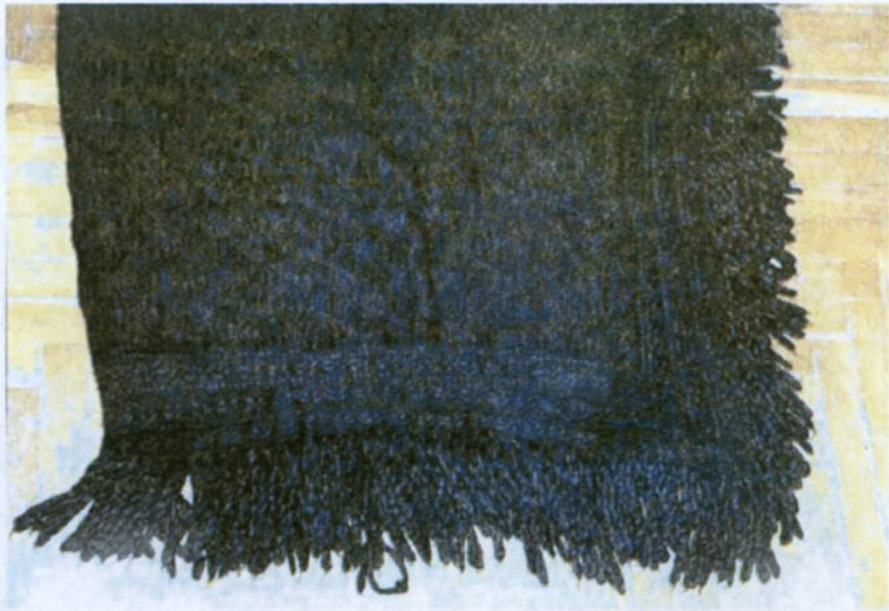
A vállkendőket nyakon ráncbaszedve, mellen keresztbe (általában a jobb kézre eső vége volt fölül, de ez nyilván a jobbkezeségnek tudható be), a derekukon hátra vezették, és megkötötték. Hátul a szoknyára lógó vállkendő két vége és rostjai még díszítették a szoknyát, illetve az egész viseletet.

Az erősen hideg napokon vastag gyapjúfonalból géppel vagy kézzel kötött, másfél méter hosszú és széles, háromszögűre hajtott beliner kendőt vettek fel. Nagyon hideg napokon még a fejükre is húzták a kendőt. Színe lehetett: sárga, barna és fekete. A világosabbakat a lányok és a fiatalasszonyok viselték.

V/14. kép:
Fekete, házilag horgolt
beliner kendő. Nagy
hidegben kabátra,
bajkóra is felvették.

V/15. kép: Gyári kötött beliner kendő

*V/16. kép:
Fehér beliner kendő
Fiatal lányok és
menyecskék viselték.*

*V/17. kép: Lópokróc szerű, szövött, kockás kocsitakaró
Karácsonyi szánkázásnál használták a hideg ellen.*

Mellények

A XVI – XVII. században – mint mindenütt Európában – a szoknya kettévált vállra és aljra, azaz szoknyára. A melles szoknya ugyan még itt-ott újra és újra divatba jött – főleg idegen, nyugati hatásra –, de a szoknya és a mellény különvált.

Az 1720-as években német szabók műhelyében a fűzött, cserélhető ujjas vállak helyett a halcsontos lajbik terjedtek el. A pruszlikok az 1730-as években országszerte beszerezhető tömegáruk voltak. Az egykori *pruszlikok* oldalt, a *melles* hátul, a *mellény* elöl záródó volt, de ezen megnevezések már nem voltak következetesek az 1780-as évek végére.

Az idők folyamán a zsinóros záródást felváltotta a kapocs, a gombolás, majd a patent.

A pruszlikok általában a szoknya anyagából készültek. Ezekre a magában mintás mellényekre legtöbbször semmilyen dísz nem került, hiszen már anyagukban díszesek voltak.

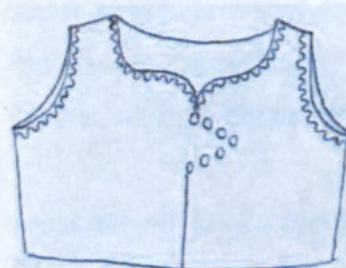

*M/1. kép: Bordó rózsás kasmír mellény zsinóros záródással
A zsinórt keskeny szalag is helyettesíthette. A mellény fekete,
fehér, zöld, bordó, lila alapszínű kasmírből is készülhetett
ugyanígy, ahogy a szoknya is.*

A mellények alapanyaga a kasmír mellett bársony és selyem is lehetett. A legkedveltebb a bordó és a fekete színű volt.

A selyem és a bársony pruszlikokat már díszíthették, de általában csak azokon a helyeken, ahol a vállkendő nem takarta.

A díszítés lehetett arany zsinórozás, flitterezés, gyöngyözés a mellény felső részén, a nyak körül, a vállrésznél körbe, de gombok is szolgálhattak díszül.

*M/2. kép: Szalaggal összefűzött, farkasfoggal díszített selyem mellény
Szabása a nyakkivágásnál jóval egyszerűbb vonalú, mint az előző képnél.*

*M/3. kép:
Piros alapszínű virá-
gos kartonmellény
gombolással*

Női ingek

A női ingek alapanyaga a vászon, akár durvább házi-, akár finomabb bolti vászonról van szó. Szennában – ahogy máshol is – az ingek rengeteg változáson mentek át. Változott az alapanyag, a szabásmód. Az egyszerű paraszti szabásmódok helyett a városi polgárság által használt felsőruhák szabásmódja kezdett elterjedni.

A régi szabású bevartujjú ingek helyett a réklik, blúzok, röpikék kezdtek elterjedni.

Amit még Szennában megtaláltam: *vállba- és nyakbaráncolt bőujjú ingek, szűk ingek, röpikék.*

I/1. kép: Ezen a próbababán is vállbaráncolt bőujjú ing látható. Ujja és nyakrésze piros szalaggal van összehúzva, mindkét helyen csipke díszíti

A nyakbaráncolt bőujjú ing hosszú ujjú változatát is megtaláltam, amelynek ujját 6–7 cm széles kézelőbe fogták. Nyakát és a kézelő szélét slingelt csipkével, az ujját hosszában cérnacsipkével díszíthették.

Újabb szabásúak voltak a réklik, blúzok. Elöl vagy hátul végig gombbal záródtak. Az oldalvonal ívelt szabása, a mellévarrás beiktatása az ingek pálháit feleslegessé tette.

1/2. kép:

Házivászonból készült rékli

Ujja vállban ráncolt, kézelője szélén slingelt csipke, a kézelőt domborított himzés díszíti. Eleje és háta is két részből varrt, az elejének felső része függőleges szegőzéssel díszített.

Végig gombos.

1/3. kép:

A rékli hátulja derékig függőleges szegőzéssel karcsúsított.

I./4. kép: Az előzőhöz hasonló szabású, csak hátul gombolt menyasszonyi rékli gyolcsból finom hímzéssel. Hosszú ráncolt ujjá szép slingelt csipkével díszített. Két részből varrott, eleje felső része függőleges szegőzésű, alsó része mellnél vízszintes szegőzésű, derék tájon szintén szegőzéssel karcsúsított.

Hátulja az előző réklihez hasonló.

*I/5. kép:
A menyasszonyi fehér réklik egy másik változata, amikor a vállrész-
nél körbe egy fodor végigfut. Ilyet
láthatunk a Röpülj pávás felvételen
is. A réklire varrt fodor varrását
vékony összeráncolt (2–3 cm-
enként) világoskék, rózsaszín vagy
piros szalag fedi el, valamint a szép
fehér réklit még díszesebbé teszi.*

*1/6. kép: Az előző réklihez hasonló ez a hétköznapra használt fehér alapon virágmintás, háromnegyedes ujjú rékli. (A baloldali leányon.)
Az ujjak végén, valamint a vállnál körbe saját anyagából fodrot varrtak.*

A gyerekek ünnepi ruhadarabja a röpike volt. Ez készülhetett finom vászonból és himzett gyolcsból is.

1/7. kép: Finom sifonból készült gyermekröpike. Ujja és alja slingelt csipkével díszített. Két részből összevarrt, az összevarrás helyén szalag (világoskék, rózsaszín vagy piros). Alsó és felső része vízszintes szegőzéssel díszített.

I/8. kép: Gyolcsból készült röpike, hátul gombbal záródik, két részből varrott. Elöl függőleges illetve vízszintes szegőzéssel díszített, hátul a két részen a díszítés iránya felülről lefelé pont fordított, azaz a felső részen vízszintes, az alsó részen függőleges szegőzés. Ujja vállbaráncolt, kézelője és a nyakszegő széle saját anyagából fodorral díszített. A röpike alja vízszintes szegőzéssel és csipkével van ellátva. A két rész találkozásánál vékony szalagdísz. Finom hímzésű anyagán elöl látszik egy deréktájon elhelyezkedő övszerű pánt, durvább vászonból. Ez azt a célt szolgálta, hogy nem engedte a röpikét jobban fellebenni mint amennyire még erkölcsös volt.

*I/9. kép:
A fenti ing
hátlja*

I/10. kép

A képeken látható fekete öregasszony rékli szabása ugyanaz, mint a I/2. képen látható vászon réklié. A varrás nem fekete színű cérnával történt, így a barnás színű cérna még külön díszíti ezt a réklit.

I/11. kép

*I/12. kép: Szintén öregasszonyok ünnepi viseletéhez tartozott ez a lehajtható galléros fekete rékli
A hasítékhoz közel eső rész függőleges szegőzésű, végig gombos. Gallérja és kézelője saját anyagából lerakott fodorral díszített. Ujja egyenes szabású, kézelőnél és vállban sem ráncolt (vállnál ferde szabású).*

Az idősebb asszonyok réklijének ujján vékony fehér szalag és keskeny fekete alapú pántlikaszalag is lehetett, ugyanúgy, ahogy a szoknya alján.

A katolikusok viseletéhez a hosszú ujjú selyem rékli tartozott kerek gallérral. Katolikus réklivel nem találkoztam, ez valószínűleg abból következhet, hogy ezek anyaga nem volt olyan időtálló.

I/13. kép: Fekete vászon röpike. Eleje végig hasítékos, gombolással záródó. Eleje úgy ahogy az eddigi röpikénél is két részből van összevarrva. Alsó része függőleges szegőzéssel díszített. A felső rész váll- és mellvonalánál (az összevarrást takarva), valamint a gumival összehúzott ujjak végén barnás cérnacsipke.

I/14. kép: Hátulja derékig függőleges szegőzéssel karcsúsított

I/15. kép:

Lehajtható gallérú, elől végig gombos rékli. Hétköznap viselték. Ujja nem ráncolt, felső része a hasíték mellett kb. 10 cm hosszan függőlegesen szegőzött.

I/16. kép: Kékfestő (jelen esetben feketére festett), elől gombolós lehajtható gallérú hétköznaplós rékli

Kötények

A kötény eredetileg a piszkos és veszélyes munkát végző férfiak védőruhája volt. A kötény a középkori Európában a nők elé is csak hétköznapi munkák alkalmával került, először még szabatlan abroszt használtak ilyen célokra. (Ez Sárközben volt igen jellemző)

A XIV. századi ábrázolások szerint a parasztasszonyok viseletei melles- vagy félkötények voltak. Egy szél szélességűek, az aljukon hímzéssel vagy szőtt mintával díszítve. Derejuk darázsollással összehúzott.

A XVI. századi metszeteken keskeny kötényeket láthatunk. Köznapon a fehér volt gyakori, de vöröset, kéket és feketét is használtak. A kötények anyaga megkülönböztette a főrendűeket a közrendűektől, de a közrendűeken belül is rangsort jelentett a kötény aszerint, hogy minél finomabb volt az anyaga, annál magasabb fokon állt a rangsorban a viselője. Általános volt minden rétegnél, hogy a kötényt három oldalról csipkével szegték.

A kötény alatt külön lelógatott zsebek foglaltak helyet. A zsebeket később az alsó kötényre, vagy a kötény alatt a szoknyára varrták. A hétköznapra készült kötényekre már zsebet varrtak, de az ünneplő kötényen soha nem volt zseb.

A XIX. század elején divatos volt a három szél bő selyemkötény. A század végére a keskeny kékfestő, klott vagy vászonkötények terjedtek el.

A kötény alsó szélét anyagának láncfonalából készült rojttal vagy vendég rojttal is díszíthették. (*Malonyay, 229. kép*)

A kötény alját szövött dísz és ezt utánzó szálszámolásos, füzőöltéses vagy laposöltéses, vagdalásos, keresztszemes minták díszíthették.

Az 1880-as évektől már a szabadrajzú hímzések is kedveltek voltak.

Az 1890-es évektől selyemmel, előtte gyapjúfonallal varrták ki a helyi szücsők mintáit a fekete klott vagy fekete selyem kötények aljára. A horgolt, szövött végdíszítmény is vastagabb lett.

A XX. század elején elérhetőbbek, beszerezhetőbbek lettek a mintás Jacquard pántlika szalagok. Ezeket derékkötőként, de a kötények díszeként is alkalmazták.

A köznapra használt kötényeknek sok szerepük volt. Védtek a háziasszony ruházatát, bele lehetett gyűjtögetni a kertben a zöldséget, az udvarban a tojást, a rőzsét, be lehetett takarni vele a fázó gyermeket, szükség esetén a fejre borítva védett az eső és a szél ellen.

A fehér viselethez természetesen fehér kötény tartozott. Zselicben és Belső-Somogyban megőrizték a fehér gyászban a bő, ráncolt, háromszeles vászonkötény viselését. Széle csipkés, alja aszúros volt. A 3 szélt csipke vagy farkasfog betétekel díszesen illesztették össze.

Kö/1. kép

A képeken látható vászonkötény egyes széleit cér-nacsipkével varrták össze, három oldalán szintén csipkével díszítették.

A kötény valószínűleg a XIX. század elejéről való.

Kö/2. kép

A XIX. század végén a fekete kötény is megjelenik a fehér viselethez. Alján rostos díszítés látható, dereka ráncolt.

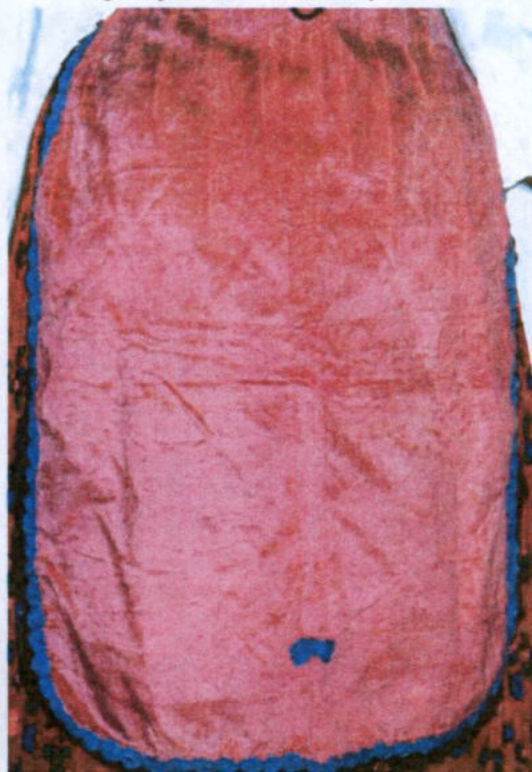
A gyári anyagok használatával a kötények is egyre díszesebbek lettek.

Kö/3. kép: Malonyai könyvében a templom előtt álló szennai lányok kötény színes nyomott mintás anyagból készült, egyszeles, alja csipkével díszített. Az idősebb asszonyokon fekete kötény látható.

A bársony igen kedvelt anyag volt. Ünnepi fejkendők és kötények is készültek belőle. Alakjuk hosszúkás, sarkaik lekerekítettek, körül fodrosak vagy csipkével díszítettek.

Kö/4. kép:

*Mályvaszínű bársony kötény
kék keskeny szalaggal (2–3
cm-ként összeráncolva),
fekete cérnacsipkével díszítve*

Kö/5. kép:

*Fekete bársonykötény gépi
hímzéssel díszítve
Falusi varróasszony munkája*

Az idősebb asszonyok bársonyköténye fekete; fehér, 2–3 cm-enként összehúzott vékony szalaggal, fekete csipkével díszítve a szélén. Aljára kis fehér szalagot tettek díszül, valamint keskeny fekete alapú pántlikaszalaggal díszítették.

Az ünnepi kötények közé tartoznak a fekete selyemből vagy egyéb fényes anyagból készültek. A régebbiek gyári szövöttrózsás díszítésűek voltak, az újabbakon ezt a rózsás díszítést a pántlikaszalag helyettesítette.

*Kö/6. kép: Fekete selyemkötény gyári szövöttrózsás díszítéssel,
széle fehér cérnacsipkével díszítve*

Kö/7. kép:

Fekete kötény, fekete csipkével díszítve, az alján fehér pántlika szalaggal, dereka apró ráncba szedett.

Az öregasszonyok fekete selyemköténye is pántlikaszalaggal volt díszítve, de vékonyabbal mint a fiatalabbaké, esetleg több vékonytal, szélén pedig fekete cérnacsipke ráncba szedve.

A katolikusok köténye sokkal egyszerűbb, dísztelenebb volt. Keskeny, egysezes, téglalap alakú, tetején gazdagon ráncolt, alján fekete vagy fehér cérnacsipke. Kötője saját anyagából készült, és 6–7 cm széles végén szintén csipke, amelyet nem masnira kötöttek, hanem csak csomóra. A szoknyára szépen kiterült ez a csipkés végű kötő. Ezekben a kötényeken pántlikaszalag díszítés nem volt. A díszet a vízszintes szegőzések, *pihék* adták.

Kö/8. kép:

Keskeny, fekete katolikus kötény, az alján fekete cérnacsipkével, minden egyéb dísz nélkül

Kö/9. kép:

*Fekete kötény fehér csipke
díszítéssel, piros
pántlikaszalaggal. Dereka
húzott és színes (fehér, zöld,
piros, sárga, kék)
hímzőfonallal ékesített.
Varrógéppel is díszíthettek
vonalas rajzolatú színes indás
hímzéssel.*

Kö/10. kép:

*Egyszerű fekete kötény keskeny
pántlika díszítéssel, a két szalag
között levarrott pihékkal*

Az egyszeles vászonkötényeket hímzéssel díszítették. Keresztzemeset és szabadrajzú laposöltéssel, áttört lyukhímzéssel, slingeléssel egyaránt találhatunk.

Kö/11. kép:

Egyszeles fehér kötény áttört fehér lyukhímzéssel. Eredetileg menyasszonyi kötény volt, később az ünneplős viselet része lett.

Kö/12. kép:

Egyszeles vászonkötény laposöltéssel hímézve, az alja azsúrozással díszítve

*Kö/15. kép: Hímzett vászon gazdaasszony kötény,
szélén cérnacsipkével*

*Kö/16. kép: Sifonból készült kislánykötény. Felül gazdagon,
aprólékosan ráncolt, széleit piros, rózsaszín, világoskék, lila,
2–3 cm-enként ráncolt keskeny szalag, és vékony cérnacsipke
díszíti. A röpkére kötötték rá.*

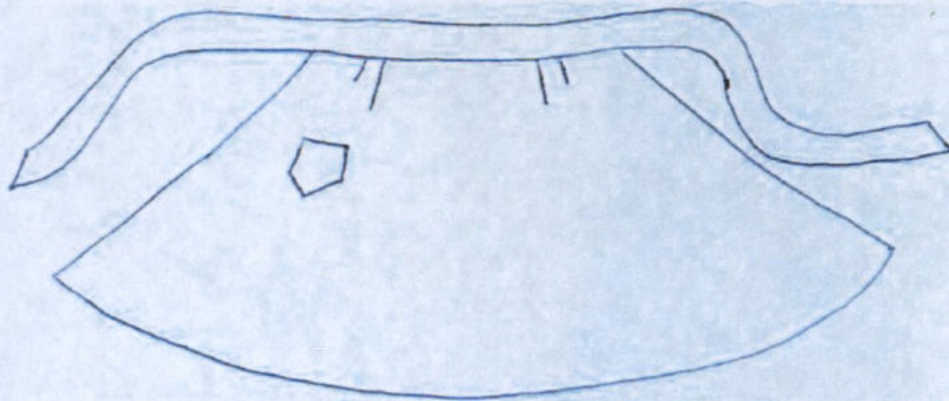

Kö/17. kép: Szennai kislányok és menyecskék

Az otthonra, munkához viselt kötények fekete színűek vagy kékfestő anyagból készültek voltak. A melles- és a félkötényeket egyaránt használták. A munkához használt kötényeken zseb volt, a jobb oldalon egy, vagy kétoldalt egy-egy.

Kö/18. kép: Kékfestő anyagból készült, munkához használt kötény. A derékrésznél szűkítés teszi lehetővé, hogy szépen ráfeküdjön a szoknyára.

A fekete vászonból vagy egyéb anyagból készült kötényeket is ilyen szabással készítették.

A melleskötények is hozzátartoztak a hétköznapi viselethez. Egy-egy szép darabjuk félünneplős viseletként is szerepelhetett.

*Kö/19. kép:
Fekete selyem, húzott széles fodrú
melleskötény, mindegyik oldalán
zsebbel. Szabása egyenes, deréktájon
a kötő húzza a kívánt nagyságra.*

*Kö/20. kép:
Ugyanaz a kötény hátulról.
Háta teljesen zárt, csak
deréktől engedi az alsó ruhát*

Kö/21. kép:

*Körül fodros, keresztpántos
melles kötény, jobb oldalán
zsebbel. Derékban elvágott,
fodra rakott. Nemcsak a kötény
alsó részén van fodor, hanem a
mellrésznél kétoldalt, a ke-
resztpánton is végigfutva.*

Kö/22. kép:

*Ugyanez a kötény kiterítve.
A kötény hátulra eső
derékrészénél jól látszik, hogy
a keresztpánt rögzítésére több
gomblyuk is szolgál.*

Kö/23. kép: A fent bemutatott melleskötényekhez hasonlókat viselnek a képen szereplő asszonyok. (Somogy megye néprajza, 239. old.)

Felsőszoknyák

A felsőszoknyák változása az alapanyagok változásával hozható összefüggésbe.

Az 1860-as években Ausztriából, Csehországból egyre több gyolcs, pamut, gyapjú, selyem érkezett így a teljesen házi készítésű ruhadarabok helyett a gyári anyagok kezdtek el tért hódítani.

A XIX. század közepétől egyre több házilag festett és gyári anyagot alkalmaztak. A szép „anygali fehér” viselet egyre színesebbé, egyre tarkábbá vált. Kedvelt anyag volt a kasmír, a karton, a pargit amelyek virágos mintásak voltak.

A fehér házi vásznat a gyári gyolcs váltotta fel.

*Fsz/1. kép:
Gyolcsból készült ez a
felsőszoknya is.
Alja csipkével díszített,
nyílása elől van, pártája
6–7 cm széles, kapoccsal
záródik.*

*Fsz/2. kép:
Gazdagon ráncolt, csipkés
szélű, vízszintes szegéssel
díszített gyolcsszoknya.
Nyílása elöl van, záródása
pertlivel történik. Mindkét
szoknya (előző kép) a fehér
viselethez tartozott.*

A fodros aljú szoknyák még az 1930-as években is divatosak voltak. Egy vagy két fodruk lehetett, öregebbek és fiatalabbak is kedvelték.

*1/3. kép:
Kétfodrú, apró virágmintás,
kockás szoknya. Alja apróra
ráncolt, dereka koptatóval
ellátott. (A koptató minden
értékesebb anyagú szoknyán
megtalálható volt, az anyag
védelme érdekében. A koptató
javította a szoknya esését és
mozgását is. Ha könnyebb is
volt az anyag, így súlyt lehetett
neki adni, szebben perdült.)*

Fsz/4. kép:

*Fekete ünneplős
öregasszony szoknya
fehér koptatóval, kék
zsinórral díszítve*

Az öregasszonyok fekete szoknyáin a kor előrehaladtával egyre kevesebb dísz volt. Kevésbé idős asszonyok fekete szoknyáinak alja fehér szalaggal (2–3 cm-enként összehúзва), sötét alapú (fekete) keskeny pántlikaszalaggal, illetve színes – zöld, fehér, kék, sárga – cérnával, vonalas rajzolatú vízfolyásos mintával is díszíthették.

A fekete szoknyához általában fekete kötény illett, amin szintén lehetett díszítés, de előfordult, hogy fehér gazdaasszonykötényt kötöttek a kevésbé idős asszonyok.

80 éves korban már tiszta feketében illett járni.

A mintás és az egyszerű gyári anyagok pliszírozásának divatja az 1930-as évektől kezdődött. Előtte csak húzott vagy fodros szoknyákat viseltek.

Fsz/5. kép:

*Szintén öregasszony ünnepi viselete
ez a fekete szoknya, de már redős,
azaz pliszírozott*

A kékfestő a hétköznapok viselete volt. Szinte a ruházat minden egyes darabja készülhetett belőle (kötény, szoknya, rékli, fejkendő).

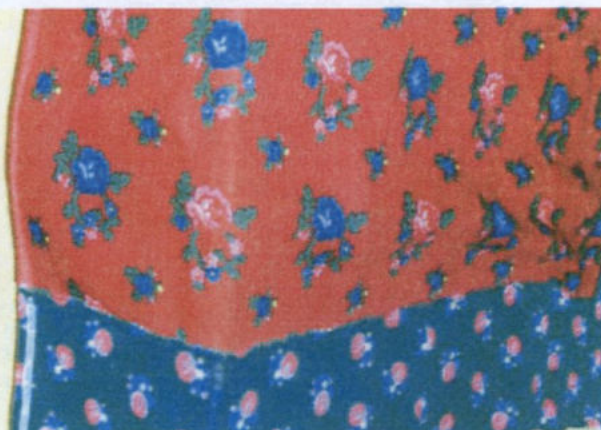

Fsz/6. kép: Kékfestőből készült húzott szoknya. Elöl a kötényrésznél ráncolás nélküli. Alját két egymástól kb. 1 cm-re lévő fekete zsinór díszíti.

A lányok, asszonyok szoknyájának színét – azt lehet mondani – a gyári anyagok szabták meg. Persze voltak kedveltebb és kevésbé kedvelt anyagok, de amilyen anyag kapható volt, abból általában szoknyát is készítettek.

A virágmintás kasmíryanagok igen kedveltek voltak. A kék, lila, zöld, bordó, fekete, fehér alapszínű, kisebb és nagyobb méretű rózsás, virágos mintájú anyagokból szívesen készítettek felsőszoknyát, melyet 3–5 cm-es redőkbe rakottan varrtak.

*Fsz/7. kép:
Kasmír anyagok*

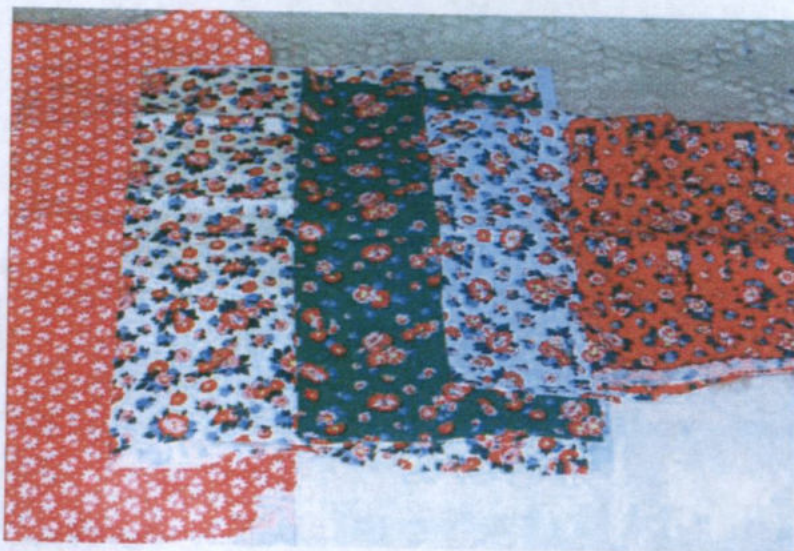
*Fsz/8. kép: Bordó alapon rózsás kasmírskoznya
Elöl, a kötény alatt nincs megrakva. Itt található a hasíték, amely
pertlivel záródik. (A kasmírskoznyák elején anyagtakarékosságból
gyakran más, olcsóbb anyagot toldottak be.)
Aljára olcsóbb anyagból koptatót varrtak.*

*Fsz/9. kép: Kasmírt utánozó virágos pamut anyagok
A kislánykák szoknyái általában ezekből készültek
sima ráncolással.*

Mostanában már általában ilyen kartonanyagokból készítenek felsőszoknyát, mivel a kasmír nagyon drága és nehezen beszerezhető.

*Fsz/10. kép: Virágmintás karton anyagok
Manapság, a XXI. században is kaphatók.
Szép, pliszírozott „redős szoknyák” készíthetők belőle.*

*Fsz/11. kép: Virágos karton anyagból készült
pliszirozott redős szoknya*

*Fsz/12. kép: A felsőszoknyák alól a legfelső slingelt péntő
kétujjnyira kilátszott*

Alsószoknyák, péntők

A péntő feladata az alsótest védelme, tisztántartása volt, ezért erős, a mosást jól álló vászonból szabták. Mivel nem volt látható, ezért lassan módosult. Régen a vászonszéleket függőlegesen egymás mellé varrták, derékon madzaggal körbekötötték, és visszahajtották a péntő felső szélét. Előfordult, hogy a derékvonalba fűrt lyukakba fűték a madzagot és úgy húzták össze.

A XX. században már pártázatba ráncolták, így Szennában is ezek a szoknyák voltak elterjedtek. A péntők képezték az éppen aktuális felsőszoknya vázát. A régebbi hosszú szoknyák alá hosszú péntő kellett. A péntők hátul záródók, elől simán, ráncolás nélküliek voltak. A széles csípő, vékony derék divatja a sok alsószoknya viselését kívánta, sőt az alsószoknyák pártája alatti részt gallérba visszatűrték, hogy a csípőt szélesítse.

Az alsószoknyák hossza alulról felfelé folyamatosan növekedett. Aljukat slingelt csipkével díszítették, ezt a csipkét a felsőszoknya nem fedte, engedte látszani. A péntők pertlivel záródtak, a XX. században terjedt el a kapocs, de előfordult a gomb is.

A legrövidebb, a legszűkebb a kispéntő volt. A gyöngyösbokréta mozgalomban már – mivel a tánc láttatni engedte a kispéntőt – saját anyagából fodrot is varrtak rá, csipke is díszíthette.

Havibajos asszonyok a fodor nélküli, szűk kispéntőt alul középen összevarrták, és ringyet-rongyot raktak oda.

Inkább az öregasszonyok viseletéhez tartozott a *mellespéntő*, amely a derekat tehermentesítette, és melegebb is volt.

Az alsóruházathoz hozzátartozott a *gombiné*. Egyszerűbb, hétköznaplós változatai vászonból, ünneplősebb változatai sifonból, selyemből készültek.

*Asz/1. kép: Hétköznaplós gombiné, deréktájon szegéslénczövel
Tetején vékony cérnacsipke fut körbe, alján vastag slingelt csipke.*

A hossza vízszintes szegőzéssel van megrövidítve.

(Valószínűleg a gazdájára lett átalakítva.)

*Asz/2. kép:
Vászon gombiné, felül a két
pántja között, valamint alul
slingelt csipke díszítéssel*

Asz/3. kép: Gazdagon díszített menyasszonyi gombiné

Asz/4. kép: Selyem gombiné slingelt díszítéssel

Az alsószoknyák – *péntők* – csipkés aljúak, elől ráncolás nélküliek voltak. Hátul pertlivel, gombolással vagy kapoccsal záródtak. Kedvelték a sima és a fodros péntőt is. Gyakran varrtak a csípő vonalához 3–4 cm széles hajtást, hogy jó szélesen kitartsa a felsőszoknyát.

*Asz/5. kép: Slingelt csipkés péntő
Hasitéka hátul pertlivel záródik.*

Asz/6. kép: Slingelt csipkés péntő

Asz/8. kép: Slingelt fodros péntő

Az alsószoknyákból hétköznap egyet, kettőt, ünnepnap ötöt, hatot is felvettek. Szépen kikeményítették őket, hogy magukban is megálltak a földön, ha lerakták őket. A legfelső alsószoknya volt a legszebb. Slingelt csipkével díszítették, ami a felsőszoknya alól kétujjnyira kilógott. A hétköznapi péntőkön vagy egyáltalán nem, vagy csak nagyon keskeny csipke volt.

Az alsószoknyákra zsebeket is varrhattak, amibe biztonságosan el tudták helyezni a pénzüket és egyéb személyes dolgaikat.

Asz/7. kép: Fodros péntő

Az alsószoknyák alapanyaga durvább házi- vagy finomabb szövésű gyári vászon is lehetett. Egyéb gyári anyagból is készítettek alsószoknyát, így pargetből is.

Asz/9. kép: Puha, vastag parget péntő

Hasitéka elől van és gombolással záródik. Melegsége miatt télen viselték.

Egyéb alsóruhák

A török birodalom idején a muzulmán nők bő bugyogós viselete hatott – igaz, hogy csak nagysokára – a magyar nők viseletére is. A XIX. század végén a nyugat-dunántúli megyékben kezdtek *alsónadrágot* viselni.

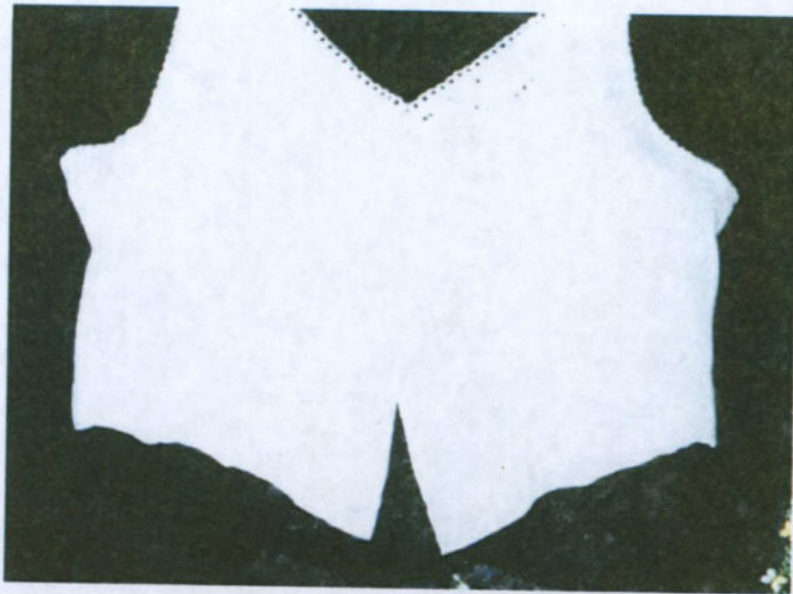

*Ea/1. kép: Kétoldalt nyitott, gombbal záródó bugyogó
Szára vízszintes szegőzéssel illetve slingelt csipkével díszített.
A comb külső részén felhasított.*

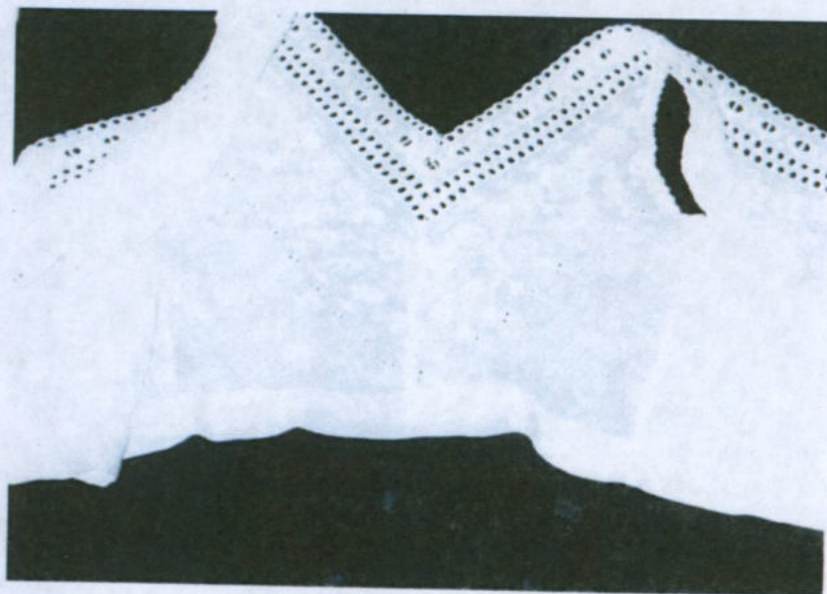

Ea/2. kép: Gumis derekú, egyszerűbb, kevésbé díszített bugyogó

A mai melltartó szerepét régen az *alsó pruszk* látta el. Igen szép, diszes darabjai az ünnepi áttetsző „bokros imögön”, „szük imegen” átlátszottak.

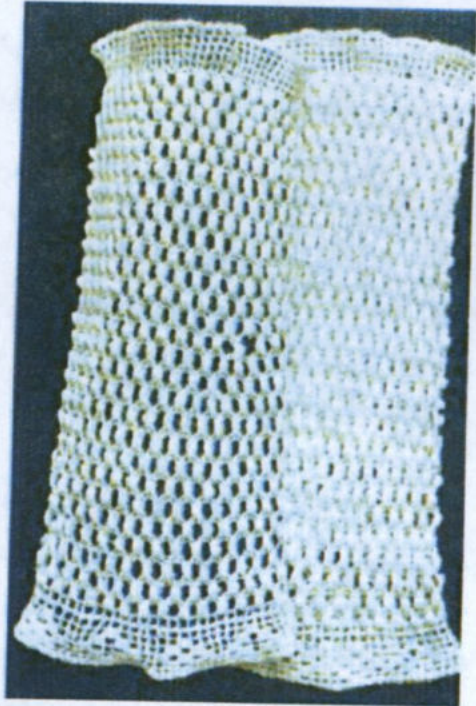

*Ea/3. kép: Díszes, slingelt alsópruszli
Elöl gombolással záródik,
alul a melle részénél függőleges szegőzéssel szűkített*

Ea/4. kép: A hátulja egyenesbe szabott, gyönyörűen slingelt

A lányok, fiatal asszonyok *fehér kötött kapcát* hordtak. Az öregasszonyok kapcája fekete volt, amelyhez rózsás tutyit viseltek. Magasszárú cipőhöz felhúzták a *horgolt gombos kapcszárát* a fehér kapcára.

*Ea/5. kép:
Gombos kapcszár, amelyet
a fehér kapcára húztak fel.*

*Ea/6. kép:
Gombos harisnya
Gyapjúfonalból horgolt
szárába vékony szalagot
húztak, és azzal kötötték
meg a térd felett.*

Fejkendők

A keszkenő (kézbe való kendő) és a fejre való kendő között szoros kapcsolat van. A keszkenő volt a leány jegyajándéka, a legény ezért cserébe fejre való kendővel „válaszolt”.

A XVIII. századból főleg ruhalopási perekből van adat fejre való kendőről. A XVIII–XIX. század fordulóján a hosszú kendők váltak divatossá, tilanglis illetve necces kendők árasztották el az országot. A XIX. században a színes nyomott, olcsó kartonkendők, színes kasmírkendők vonzották a női szemet. A selyemkendők igen közkedveltek lettek, a szegényebbek a vékonyabbakat, a gazdagabbak a vastagabbakat és a rostos kendőket kedvelték.

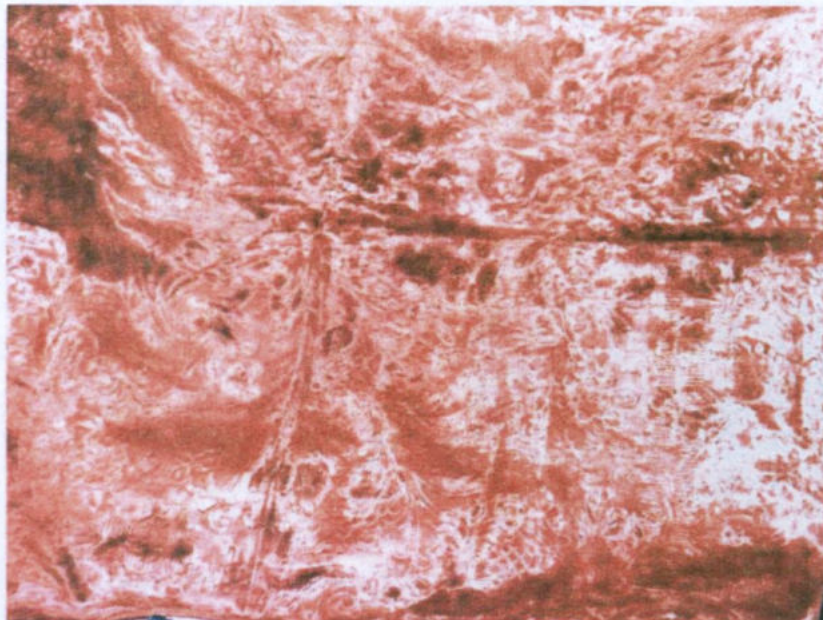
Az I. fejezetben, a történeti áttekintésnél már írtam arról, hogy a somogyi nők arcát a kendő mennyire eltakarta. Nap sem érhetett, de a kíváncsiskodók szeme elől is elrejtette az arc nagyrészét. A hétköznapra való kendők is a védelemre szolgáltak. Védtek viselőjüket a hidegtől, a széltől, a portól, a naptól. Ha kellett, árnyékot adtak, ha kellett, akkor meleget. Munkába általában menyecskésen hátra kötött kendőt hordtak. Ha nagyon meleg volt, kioldották a kendőt, és mindkét végét a fejtetőre feldobták. Ha túlságosan tűzött a nap, homlokuk felett előrébb húzták, hogy árnyékot vessen. Az idősebbek is hátra kötve viselték dologidőben a kendőt, de a kendő sarkát nem fogták bele a csomóba, csak a két végét kötötték meg a sarka alatt (libegősre hagyták).

A gyárakban készült kendők hatalmas szín- és anyagkavalkádjában válogathattak a nők. Mindenki találhatott ízlésének és pénztárcájának megfelelőt. Persze azért a különféle kendők más-más alkalomhoz voltak köthetők.

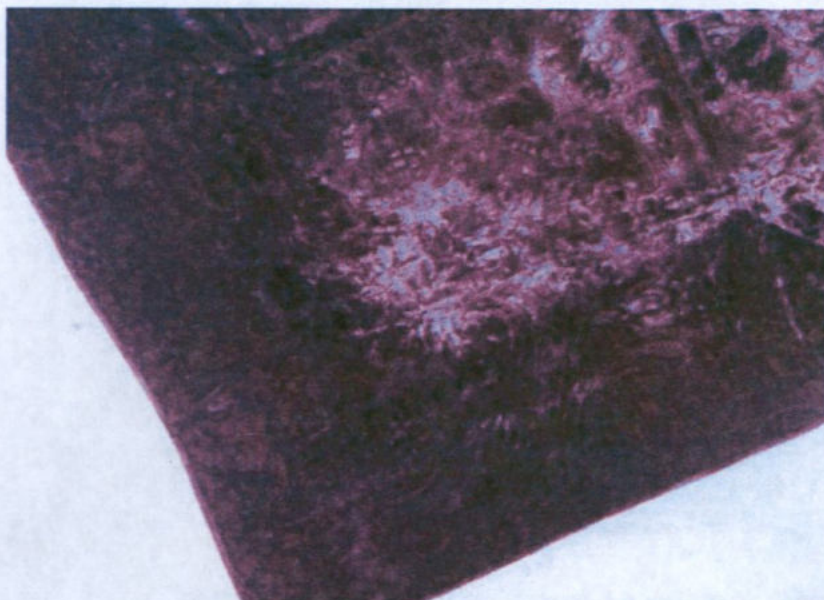
A gyári kendők fokozatosan elfoglalták a főkötők helyét.

A fehér viselethez tartozó fehér vászon fejkendők után a bársony kendők jelentek meg. Ezeket különböző színekben és nyomott mintával készítették a ruhagyárak.

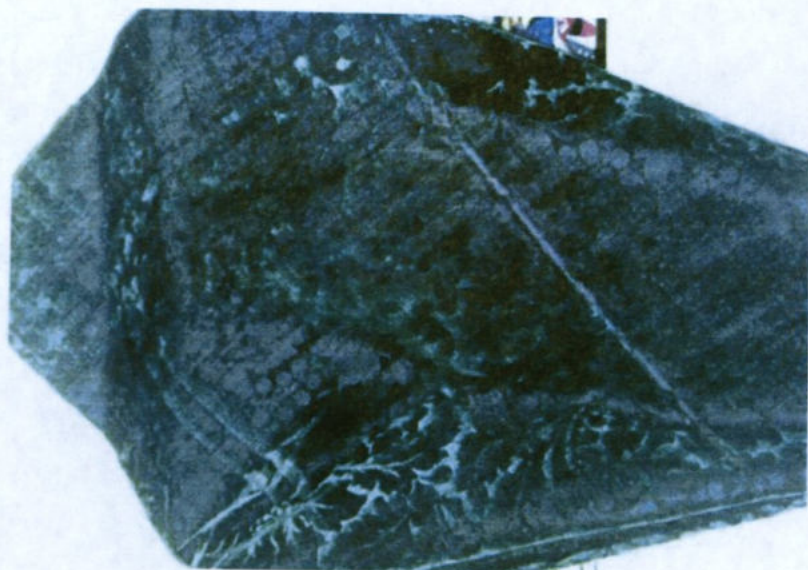
A nagyobb ünnepek alkalmával viselték a következő bársonykendőket az asszonyok (pl.: pünkösöd, húsvét, karácsony, újév).

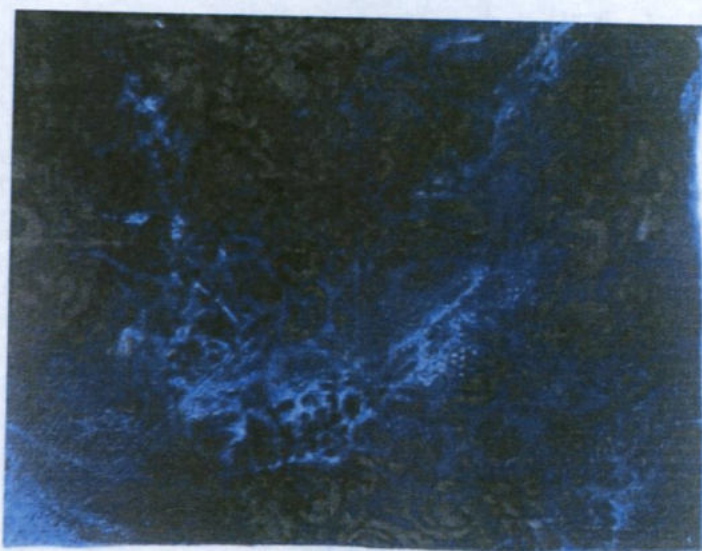
Fk/1. kép: Piros bársony fejkendő nyomott mintával

Fk/2. kép: Lila bársony fejkendő nyomott mintával

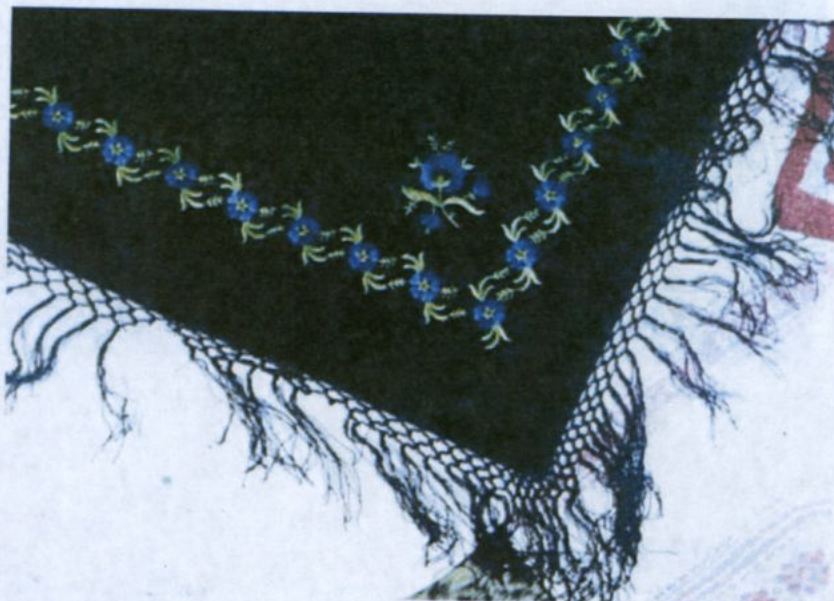
Fk/3. kép: Zöld bársony fejkendő nyomott mintával

Fk/4. kép: Kék bársony fejkendő nyomott mintával

A bársonykendők színe az életkor előrehaladtával – úgy, ahogy más ruhadaraboknál is – egyre sötétebb lett. 80 éves öregasszonyok már csak fekete kendőt hordtak, illetve tiszta fehéret.

Sima bársonykendőket is viseltek nyomott minta nélkül. Ezeket rosttal díszíthették illetve hímzés is lehetett rajtuk, de minden egyéb dísz nélkül is használták.

Fk/5. kép: Fekete rostos bársony fejkendő gépi hímzéssel díszítve

Később a selyemkendők kezdtek elterjedni. Ezek már olyan nagy változatos-
ságot mutattak, hogy szinte minden asszonynak különböző lehetett a faluban. Min-
denki a saját ruhájához illő színű és mintájú kendőt vehetett.

Fk/6. kép: Vékony vajszerű nyomott mintás selyem fejkendő

Fk/7. kép: Fehér nyomott mintás selyem fejkendő

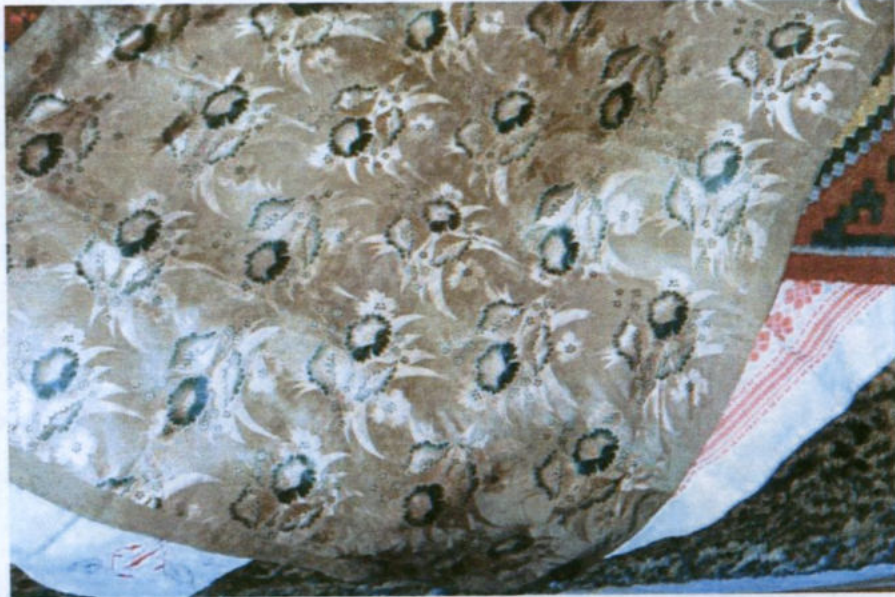

*Fk/8. kép: Mindkét oldalán használható
nyomott mintás selyem fejkendő világosbarna alappal*

*Fk/9. kép: Ugyanennek a kendőnek a másik oldala
kékes alappal*

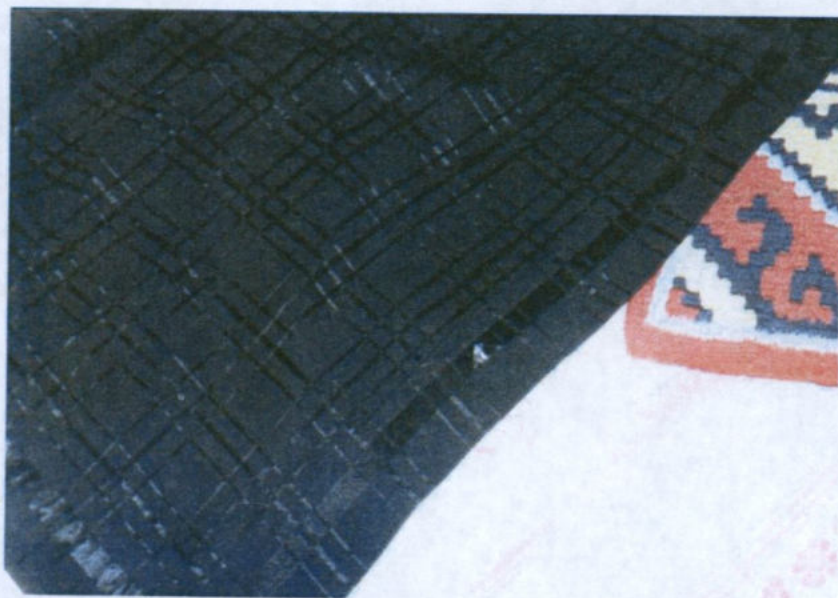
Fk/10. kép: Színes nyomott mintás barna alapszínű selyem fejkendő

Fk/11. kép: Drappos alapszínű nyomott mintás fejkendő

Fk/12. kép: Fekete nyomott mintás selyem fejkendő

Fk/13. kép: Fekete selyemcsíkos karton fejkendő

*Fk/14. kép: Fehér alapon apró kék virágos pamut fejkendő
selyem csikozással*

Kontyok, fejdíszek

A hajadonfőtt járó lányok a hajukra, az asszonyok a fejviseletükre fordítottak több gondot.

A lányok haját, amint lehetett, befonták egy vagy két fonatba. Ünnepi alkalmakkor a fonatba szalagot is fontak (akár két színűt, pirosat és fehérét is).

Az eladósorban lévő lányok hajukat felkontyolták, és erre bársony homlokötőt, *pintlít* tettek, mely a XVIII–XIX század fordulójának divathatását mutatja. (A bevezető rész 1. képén is megfigyelhető.)

A divatáramlatok hatására szigetvári kontyhoz használt hajhengert a lányok is feltették, felfésülték rá a hajukat, és utána fonták be két ágú fonatba.

A menyegzőn – a nászéjszaka után – az új asszonyt felkontyolták, ekkor került a fejére először szigetvári konty. A menyegzői szertartás alatt hajkontyán neccet (horgolt alsó főkötőt) és fehér gyolcs fejkendőt viselt, áll alatt megkötve. Ez a fejkendő később a keresztelő alkalmával keresztelői takaróvá vált.

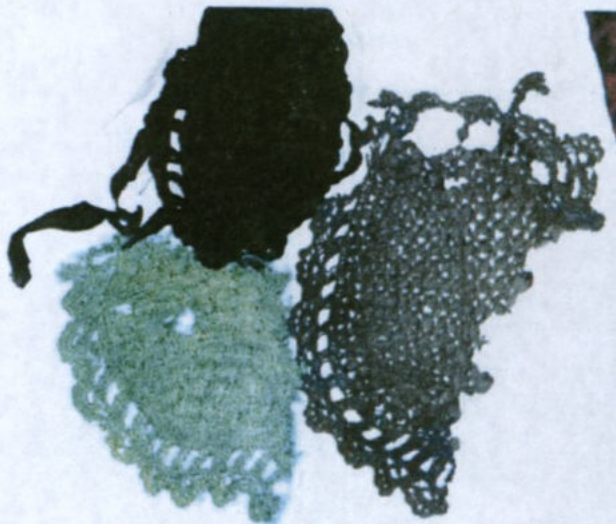
(A *Röpülj pávás* felvételen látható kevés virágos, fátyollal ellátott szigetvári konty csak erre a táncos fellépésre készült.)

*Ko/1. kép:
Menyasszonyi fejkendő, immár
mint keresztelő takaró*

A kontyról beszélve feltétlenül meg kell említeni azt, hogy a katolikusok és a reformátusok fejviselete igen különbözött. A katolikus menyecskek, asszonyok kendőből kötött kontyot, a reformátusok kendőből kötött kontyból és csipkés főkötőből álló *góda*kontyot, vagy *szarvneccet* illetve – az 1920-as évektől – virágokkal díszített *szigetvári kontyot* viseltek az előző helyett.

XVI–XVII. századi ábrázolások szerint a magyar asszonyok a hajkontyot fedő főkötőt viseltek. A Spanyolországból származó – a XV. században már Európában mindenhol általános, nálunk a reneszánsz idejéig visszavezethető – neccfőkötők merev alsót feltételeztek, ahogy Szennában is a hasábalakú *káplik*.

*Ko/2. kép: Fekete és zöld horgolt neccmaradványok
Közvetlenül a hajkontyra helyezték fel, a szélébe vékony szalagot
fűztek, és azzal húzták össze, így rögzítették a hajkontyra.
Díszesebb példányaikat hosszúkás gyönggyel díszítették.
Kendő alatt viselték.
Ennek a puha főkötőnek a merevítését maga a haj adta.*

*Ko/3. kép: Diszes puha felső főkötő, gazdag gyöngyhímzéssel
Elnevezése sapka.*

*A vázát ennek is a hajkonty adta. Ha valakinek nem volt elég nagy
hozzá a kontya, akkor vendéghajat tettek rá, hogy szépen álljon .*

*Ko/4. kép: Magyar kalap nevezetű felsőfőkötő
fekete anyagból, drótvázzal*

*Kétoldalán a fekete anyag masni szerűen van kialakítva.
Fehér, lila és kék színű csokorba kötött művirágok díszítik.*

A kendőből kötött kontyfelét a katolikusok hordták ezen a vidéken.

A piros, kék, fekete selymekendőt fiatalok esetén keményítették, sőt meg is tűzdelték, hogy merevebben álljon. Az idősebb asszonyok kontykendőjét nem illett keményíteni.

A konty alá a hajfonatokat karikába tették a fejbúbra. Ha a fonat vékony volt, rongydarabokkal, póthajjal kipótolták.

A hajkontyra fehér sifon- vagy csipkesapkát kötöttek. Ennek a főkötőnek a csipkés széle kilátszott a rákötött fejkendő alól.

A kendőből kötött kontyot különböző módon merevítették, például keménypapírral, vagy csirizbe áztatott vászonnal. A kendő alá, pártához hasonló formájú papír merevítőre tették a sifonsapkát, és arra a hátrakötőt. Miután megkötötték a felső selymekendőt, színes fejű gombostűvel az alsó főkötőhöz tűzték.

*Ko/5. kép:
Református és katolikus
öregasszonyok*

*Ko/6. kép:
Kék, virágos kendőből hátra-
kötött kendőkoty. Katolikus
viselet.*

A reformátusok házi horgolású csipkefodrokból, kontyszalagokból, kendővel vagy kendő nélkül alakították ki a főkötőjüket.

Ko/7. kép: A kép jobb szélén látható öregasszony fején fekete alapú, virágos kendőn fehér cérnából házilag horgolt szarvasnecc A fejtetőn a kendőhöz brossal tűzték hozzá. A kendő alatt alsó főkötő van.

*Ko/8. kép:
A kendő szélére
(ünnepekkor) fekete
apró gyönggyel illetve
kék nagy szemű
gyönggyel ékesített
diszpántot rögzítettek.*

A házi vagy gyári készítésű csipkéből készült kontyot hátrakötő kendőre tették, ez volt a *gódakonty*.

Ko/9. kép:

*Csak fehér csipkéből készült a **kiskonty** vagy **gódakonty**.*

Fekete keskeny pántlikaszalagot kötöttek a szarvszerűen kiálló fityulára. Fekete hátrakötő kendőre tűzték fel. A kendő alatt böckösen horgolt neccet viseltek.

A fiatalabbak kontya színes volt. Színes művirágokat helyeztek a csikesorok közé, és 7–10 cm széles piros, fekete, zöld vagy kék alapszínű pántlikaszalaggal díszítették. Az életkor előrehaladtával a csipkesorok közül a színes virágok egyre inkább eltűntek, színes pántlikaszalagot sem tettek a kontyra.

Ko/10. kép:

*Fekete hátrakötő kendőre feltett, csak néhány zöld levéllel díszített gódakonty
A középkorú asszony haja kétfelé van választva, mindegyik fonat körkörösén a fülre van feltekerve, amit a kendő láttatni enged.*

Az 1920-as években a gódakonty és a szarvasnecc helyett a nagyobb méretű *szigetvári konty* kezdett elterjedni.

Ko/12. kép:

Szigetvári konty

Csipkesorai között művirágok (rózsák, apróbb virágok, fém rezgők, kalászkok) találhatóak. A főkötőrészhez 7–10 cm széles pántlikaszalagból kialakított, keménypapírral merevített alsórész kapcsolódik.

Ko/13. kép:

Az 1980-as években még sok család őrizte Szennában a nagyanyák fejdíszét. Ma már kevés eredeti darab található.

Ko/14. kép:

Szennai menyecskék

szigetvári konyban

A konytot az elöl hajhen-

gerrel megemelt hajhoz

illetve a hajhengerhez

rögzítették.

A szennai kony két részből áll. A felső rész a csipkés, művirágos fejkötő, ami szinte az egész haját befedi, csak elöl láttatja kiemelve a haját; az alsó rész pedig a pántlikaszalag.

A kony felső része kb. 8 m keményített csipkéből, 21 darab rózsából és más művirágokból, valamint gézből, drótból, merített papírfityulából áll.

Ezeket az anyagokat varrással rögzítik egymáshoz, két sor csipke után egy sor virág következik, a virágokat három sorban helyezik el, alulról fölfelé 7,9,5 rózsával.

Az alsó része pántlikaszalag, amely kb. 4 m hosszú. Összehajtva 6 szélből áll, ezeket a széleket gombostűvel tűzték egymáshoz, esetleg néhány öltéssel egymáshoz rögzítették.

Az alsó és felső részt szintén gombostűvel rögzítették egymáshoz, így volt lehetséges a tisztítás, nem sérült sem az alsó, sem a felső rész, ha a konytot újra kellett rakni.

Ezt a fejdíszet hétköznap és ünnepnap egyaránt hordták. Aratás után csak levették, és kirázták belőle a beleragadt kalászt.

Mindenkinek volt legalább két konyta, egy ünneplős és egy hétköznapra való. (Aki módosabb volt, annak több is lehetett.)

Igen drága ruhadarab volt, hiszen az alapanyagok – amelyekből összeáll egy ilyen kony – szintén nagyon drágák voltak. Nem mindenki tudott konytot készíteni. A konytkészítőket ezért nagy becsben tartották, és anyáról leányra öröklődött a tudományuk.

Az asszonyok kontyára 50–70 cm, azaz vászonszél szélességű, maguk szötte, kontyra való kendőt is tehettek az 1920-as '30-as évekig. A kontyra való ruhával díszített kontyok a templomi viselethez tartoztak.

A vászomból készült kontyra való kendő az idősek és a gyászolók fejére került, a mollból, tüllből vagy csipkéből valót azok a fiatalasszonyok viselték, akiknek még nem született gyermekük, vagy az nagyon kicsi volt.

A finomabb anyagból készített kontyra való kendőket nevezték *tilanglinak*.

*Ko/15. kép:
Hímzett tüll
tilangli
kb. 50 cm széles*

*Ko/16. kép:
Finom szövésű,
csíkos, virágos
gyolcs tilangli,
a két szélén
cérnacsipke
díszítéssel*

A tilanglit hátul a kontyhoz erősítették. Valószínűleg e célt szolgálta a kontyon a pántlikaszalag és a csipkefőkötő találkozásához feltűzött bross, amit miután abbahagyták a tilangli viselését, nem vették le a kontyról, hanem ott, ahol előtte funkciója volt, most már csak díszként tűzték fel.

Ko/17. kép: Malonyay könyvében a két legény között álló menyecske kontyára is tilangli van tűzve.

Hátul a konty közepére a kontyra való kendő közepét hozzátűzték, két végét a vállon átvetve előre hozták, itt szép csatokkal még meg is tűzték.

Derékon valamilyen övvel megkötötték úgy, hogy a tilangli két díszes vége a szoknyára szépen ráfeküdjön, és azt is díszítse.

Még többet tudhatunk meg a tilanglik kinézetéről és felrakásáról a *Somogy megye népművészete* könyv 248. oldalán látható 48. képről. Bár ez a kép Zselickisfaludról, a szomszédos faluból való, mégis használható a szennai viselet leírásához is, hiszen a falvak közelsége miatt túl nagy eltéréseket nem találunk.

Ko/18. kép: A tilanglikat ezen a képen is vállon előre vetve, derékban övvel megkötik. Ez az öv fehér, bojtos végű zsinór, vagy fehér keskeny szalag, de más színű zsinór is lehet (fekete, piros)

Ékszerek

Az ékszerekről is kell valamiféle említést tenni.

A köztudat szerint a magyar parasztság nem annyira kedvelte az ékszereket. A valódi ékszernek számító arany- és ezüstékszerek a XIX. században jelentek meg, akkor is csak a módosabb, a polgárosultabb parasztrétegeknél.

Az övek, kapsok, csatok és gombok elsődlegesen az öltözet tartozékai voltak, az öltözet rögzítését szolgálták. A rögzítésben szerepet nem játszó, a testet szépítő gyöngysorok, művirág fejdíszek nem számítottak ékszernek, csak az arany- és ezüstékségeket tekinthetjük valódi ékszernek.

Az ötvösök az úgynevezett parasztárut ónból, sárgarézből készítették, de ezek sem számítottak ékszernek.

A *fülbevalóról* csak késői, elszórt adataink vannak. A XIX. században lettek divatosak a karika vagy a préselt félgömb, lencse alakú fülbevalók, később a köves fülbevalók.

Szennában is ezek a köves fülbevalók vitték el a pálmát. A módosabbak ezüst fülbevalót, a kevésbé módosak rézből készültet vettek. Ez az idő múltával úgy változott, hogy a kevésbé módosak ezüst- a módosabbak aranyfülbevalót viseltek.

A fülbevalónak bajelhárító szerepet tulajdonítottak már a honfoglaló magyarok is, így ez később is megmaradt.

A XIX–XX. században a paraszti nyakékek két végükön nyitottak voltak. Textilpántra vagy zsinórra fűzték a gyöngysorokat, és ezzel kötötték meg. A kapsok megjelenése későbbi, ugyanúgy, mint az alsószoknyáknál.

A XIX. század elején a Dunántúlon, az Alföldön valamint Székelyföldön nagyon kedvelték a bársony nyakdíszet. A *Somogy megye népművészete* című könyv 248. oldalán a Zselickisfaludi menyecskék is ilyen bársony nyakszorítót viselnek.

A fekete bársony szalagra virágos pántlikaszalag is kerülhetett, illetve gyönggyel is díszíthették. Az idősebbeké fekete, a fiatalabbaké bordó is lehetett.

*Kö/13. kép: Keresztszemes hímzéssel és laposöltéssel díszített gazdasszony kötény a szennai népi együttes tagjain
(Persze látható egy-két kalocsai mintával díszített is, de ezeket nem kell példaértékűnek vennünk.)*

Kö/14. kép: Színes gyapjúfonallal szőtt csipkés szélű vászonkötény

A képen is látható nyakpánt általában menyecskek viselete volt. A *nyakravaló* mellett még hosszabb vagy rövidebb gyöngyöt is viseltek.

É/1. kép: Szennai menyecske nyakravalóval és gyönggyel

A fiatalabbak viseletéhez a világosabb színű nyakszorító tartozott. Ezt gyönggyel díszítették. Sima, egyszerű bársony nyakszorító mellett szoros gyöngysort, de ötvös által készített láncot is viselhettek.

A nyakszorító divatja csak kevés ideig tartott a gyöngysorokkal szemben.

A *gyöngysorok* száma alkalmanként változott. Az ünnepekre drágább és többsoros, tánkra, sétára nagyobb és feltűnőbb illett.

A XX. században az üveggyöngyök egyre olcsóbbak lettek. A viaszgyöngyök helyett, amelyeket a gyertyaöntő kézművesek készítettek, a gyári gyöngyök kerültek előtérbe.

A cseh gyártmányú, sokféle színű és formájú üreges gyöngyök után az apró, tömött, öntött üvegyöngyök jelentek meg. A nyakra szorosan illeszkedő szoros pántok mellett a hosszú, a ruházatra lelógó gyöngysorokat is kedvelték.

Az ujjak ékszere a **gyűrű** volt. Ez lehetett karikagyűrű, fejesgyűrű vagy kövesgyűrű.

A XIX. század végén országszerte általánosan használták az ötvösmesterek ezüst karikagyűrűit, szív vagy kereszt alakú fémjelekkel készült fejesgyűrűit. Ez után sokkal kedveltebbek lettek a kövesgyűrűk egy kövel, vagy egy nagyobb és két kisebb kövel, anyaguk sárgaréz volt. Aranygyűrűje csak a gazdag városi polgárságnak volt.

Jegygyűrűt a középkorban csak a menyasszony kapott. A XVI. századot követően már gyűrűt cserélt a jegyespár, és több nemzedék is eljegyezte magát az öröklött gyűrűkkel. A XIX. századtól azonban már minden jegyespárnak illő volt újat venni.

Ha a legény köves gyűrűt vett a leánynak, az foglalónak számított. Az esküvő után a gyűrűk a fiókba vándoroltak, legfeljebb csak a jegygyűrűt hordták, vagy még azt se.

A XIX. században a leányok mindkét kezükön, több ujjukon is gyűrűt viseltek. Legtöbbször a mutató és középső ujjukra húzták, csak polgári hatásra terjedt el, hogy a nevetlen negyedik ujjon hordták, aminek a neve így lett gyűrűsujj.

A XX. században a kontyhoz hozzátartozott a **bross**, vagyis a kitűző. Ahol a pántlika szalag a csipkés főkötőrésszel találkozott, oda általában kitűzőt illett tenni. Ez a kontyot díszítette.

Keszkenők

Az előbb már leírtam a fejkendő és a zsebkendő közötti kapcsolatot. Az ünnepi alkalomra varrott kézbevaló kendők gyolcsból készültek és dúsan hímzettek voltak. Ezeket általában ünnepen, templomba viseltek a lányok, menyecskék.

A lakodalmakban a vőlegénynek abba a zsebébe, amelyik a menyasszony felé esett, szépen kivarrott keszkenőt, a másikba bécsi piros kartonkendőt tűztek. A leány a legénynek – ha nagyon kedves volt a számára – akár kettőt is hímezhetett, ami a legény zsebét díszíthette.

Malonyay könyvében a templomból kijövő szennai lányoknál is láthatunk fehér keszkenőt csipkés széllel (235.), illetve a szennai menyecskéről készült képen (237.) ugyanígy, amelyekből csak arra következtethetünk, hogy méretük legalább 30 cm X 30 cm, szélük csipkés.

*Ke/1. kép:
Malonyay 237.*

*Ke/2. kép:
Hímzett vászon keszke-
nő, szélén slingelt csip-
kével*

Szennai viseletes babák

Sárkőzben ismeretes, hogy saját maguk örömeire az asszonyok készítettek viseletes babákat. Szennában erről a szokásról nem tudunk, de az 1970-es években a *Röpülj páva* idején a régi viseletek, táncok, szokások újbóli felkarolása a viseletbe öltöztetett babák készítésére is hatott. Értékessé, érdekessé vált a viselet, ezért ez az emberek kicsinyített másán, a babán is megjelent. Divattá vált a viselet kiállítása, kirakása a szobába, kedves dísz lett belőle.

Ezeket a babákat nem tudta mindenki elkészíteni, hiszen a kontykészítéshez sem értett mindenki. Szennában „Pipás” Ilonka néni volt a konty- és viseletkészítés ismerője, így az ő keze alól kerültek ki a felkérésre vagy ajándékba készült babák.

Az ilyen babák kitűnően alkalmasak viseletbemutatásra, a gyerekekhez igen közel állnak. Nincs mindig, mindenhol mód és lehetőség az eredeti visletdarabok bemutatására, ez is indokolja, hogy ilyen viseletes babákat az oktatásba is bevonják.

*Szennai menyecske szigetvári konttyal,
öregasszony góda- vagy kiskonttyal*

III. A konty készítése

A kontykészítés mesterei

A konty elkészítése igen időigényes és szükséges hozzá az egyes fogások, fortélyok ismerete. Mindez magyarázza, hogy nem mindenki készített kontyot, nem úgy mint a kelengyébe tartozó ruhadaraboknál, amit mindenki saját magának megszöött, megfont.

A női kontyok, nagy részét Somogyban is falusi és városi specialisták készítették.¹

A legtöbb falunak volt egy-egy ügyesebb kezű asszonya, aki a falu és a környék menyecskéit ellátta konttyal.

Híres volt kontykészítéséről „Sziget” azaz Szigetvár.

A horgolt vagy gyári csipkés, művirágos úgynevezett Szigetvári konty Zselic és Belső-Somogy református falvaiban igen elterjedt volt.

A kontykészítő asszonyok féltve őrizték a munkát egyszerűbbé, gyorsabbá tevő fogásokat.

Harmath Ferencné, Ilonka néni is kontykészítő, az ő segítségével tanultam ki én is ezt a mesterséget.

A sors fintora, hogy a festőnek háza festetlen, a kontykészítőnek pedig nincs saját kontya, de szerencsére másokat ellát vele.

1. Somogy Megyei Múzeum Néprajzi Kiállítása

Ilonka néni nagyon sok kontyot készített már, sok asszony viselte büszkén a keze munkáját. A vele eltöltött időből, beszélgetésből a paraszti ember egyszerűsége, józan gondolkodása, találmányossága tűnik ki. Sok fiatal és öreg ember vehetne példát Ilonka néni segítőkészségéről, találmányosságáról. Csodálatra méltó az, hogy a saját maga által megszerzett tudását nem féltve, hét lakat alatt őrzi, hanem át akarja adni. Remélem méltó vagyok, és voltam arra, hogy az ő tudását átvegyem, és én is tovább adjam az érdeklődőknek .

Ilonka néni ízes beszédéből sokat megtudtam a kontykészítésről és az elmúlt időkről.

Tanuljon belőle mindenki!

Szükséges eszközök, anyagok

A kontykészítés kellékei

A konty felső részének nagy részét a csipke adja, amely keményítve van. Ebből legjobb a 4 cm széles *cérnacsipke*, amelyből kb. 8 méter kell egy szép fodros konty megrakásához. (A műanyag csipke nem túl jó és nem is olyan szép !)

A fodros csipke közé három sorban **21 db bimbós** bordó, piros vagy rózsaszín **rózsa** kerül, mindegyik rózsza mellé zöld **levelek** és egyéb **apróbb művirágok**.

A konty vázának elkészítéséhez **drótra** és **gézre** van szükség.

A konty alsó részét 4 méter **pántlika szalag** adja, amelyet 6 szélre kell összehajtani

A keményítéshez legjobb a **TEXOR textilkeményítő**. **Selyempapír** szükséges a virágok drótszárainak betekeréséhez.

Eszközök: olló, tű, cérna, gombostű, kontyrakófa, hurkapálcika, szigetelőszalag

Hasznos tudnivalók

- ❖ A művirágok drót szárát érdemes selyempapírral, vagy más papírral betekerni, így az idők folyamán nem hagy nyomot a csipkén, ha rozsdásodik.
- ❖ A csipkét és a gézt a keményítőben való áztatás után ne csavarjuk ki, a vízből kivéve egyből szárítsuk, így sokkal keményebb, tartósabb lesz.
- ❖ Ha a csipkét úgy terítjük ki, hogy előtte a két ujjunk közt végighúzzuk, kismítjük, akkor nem kell vasalni.

Előkészítés

A csipkét   2X130
                          2X110
                          2X 90
                          2X 45 cm-es darabokra vágjuk.

A gézt két 62 centiméteres és egy-egy 52, 45, 35 centiméteres darabokra vágjuk. A gézt és a csipkét is háztartási keményítőben 10 percig áztatjuk, majd kicsavarrás nélkül szárítjuk.

A művirágokat leszedjük az eredeti szárukról, a szirmokat szépen elrendezve papírgalacsinra ragasszuk. A virág szárának vékony rézdrótot ragasztunk annak végére, majd a szárat selyempapírral betekerjük. A levelek fonákjára szigetelőszalaggal (lehetőleg zöld színűvel) drótot ragasztunk és selyempapírral betekerjük.

A virágokat három sorba rendezzük, úgy hogy középre két leveles, több virágból álló csokor kerüljön (alulról fölfelé 7,9,5 rózsza sorban).

A virágok előkészítése

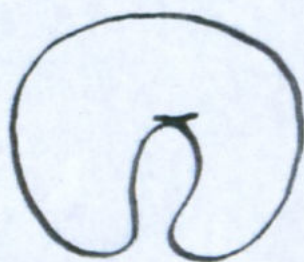
A virágok előkészítése, három sorba rendezve.

A konty készítése

1. Kiskonty vagy szarvasnecc készítése

1.1. A konty vázának elkészítése

A legelső feladat a konty vázának elkészítése, amely tartja a csipkét, a virágokat; rásimul a fejre.

Drótból meghajlítottam egy ilyen formát, ez fog a fejre rásimulni, ezért ezt mindig az adott fej méretéhez kell igazítani. A méret a fej nagyságától függően változó.

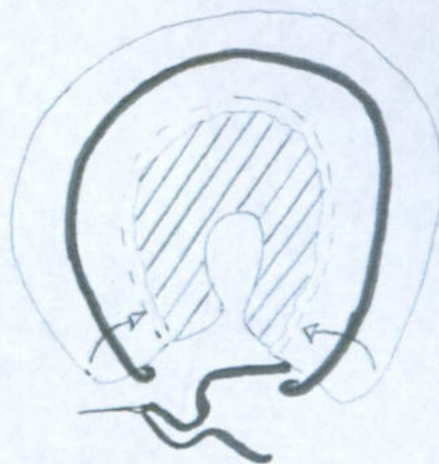

Ezt a formát fehér pelenka, vagy vászon anyaggal bevontam.

Az alaphoz körbe keményített gézszalagot varrtam.

A gézre egy félköríves hajlított drótot helyeztem, a gézcsík szélét az alaphoz visszavarrtam, így a drótot az alaphoz rögzítettem.

Így készült el a konty váza, amely szélére ruha csipkét varrtam. (Ennek segítségével a hajhengerhez erősítik a kontyot.)

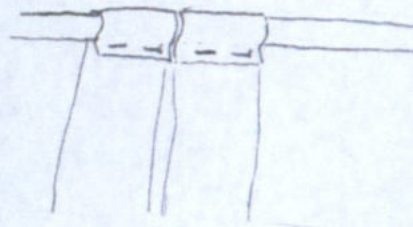
1.2. A csipke megrakása

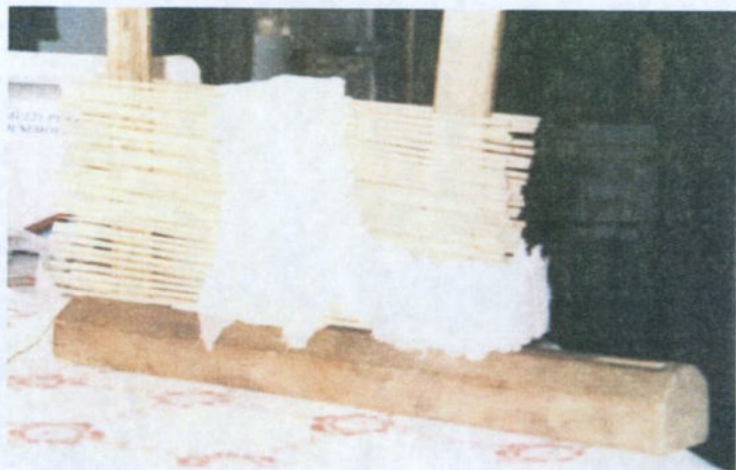
Ahhoz, hogy a csipke szép fodrosan álljon, meg kell rakni. Ehhez szükséges a kontyrakófa, ami nem más, mint egy hosszú fa, amiben két lyuk van. Ezekbe a lyukakba egy-egy lécet kell állítani.

Kontyrakófa

A keményített, előre méretre vágott csipkét gombostűvel hurkapálcára erősíttem (két azonos hosszúságú darabot). A hurkapálcát a kontyrakófa két léce mögé tettem, majd az első pálcával ellentétes oldalra egy újabb pálcát helyeztem, a csipkét ezzel lefogattam.

Harmonika hajtogatás szerűen a csipkét oda-vissza hajtogattam, minden egyes hajtás után egy-egy hurkapálcát tettem a csipkére.

A hajtogatást addig folytattam, amíg a csipke végére nem értem, ekkor gombostűvel a csipke végét a már megrakott csipkéhez tűztem.

*A hurkapálcát a
kontyrakófához kötöttem.*

Ezen munkafolyamatok után következik a gőzlés ami által tartóssá válik a rakás.

*A kontyrakófát a csipkével forró,
gőzölgő fazék vízre tettem.*

Az egészet konyharuhával letakartam és addig hagytam így a gőz fölött, amíg az jól át nem nedvesítette, majd az egész kontyrakófát megfordítottam a másik oldalára, hogy azt is jól átjárja a gőz. Amikor már kellőképpen nedves lett a csipke, levettem a gőzről és hagytam száradni.

Száradás után a pálcát kihúztam, a csipkét levettem a fáról. Ilyen redősen, széthúzás nélkül félreraktam. A többi csipke darabbal is ugyanezt végrehajtottam. (Célszerű a csipkét hosszúság szerint sorbarendezni.)

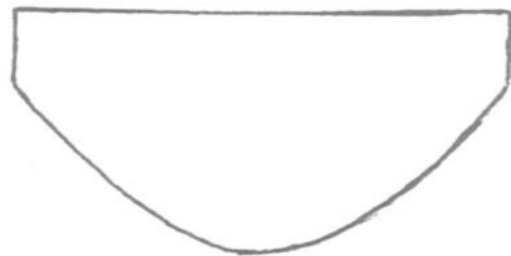
1.3. A csipke rögzítése a gézhez

A redős csipkét hosszúság szerint a 62, 53, 45, 35 centiméteres gézdarabokhoz varrtam. (A leghosszabbat a leghosszabbhoz...)

1. 1.4.A fityula elkészítése

A konty fityuláját régen merített kemény papírból készítették, én kemény kartonból készítettem.

*Keménypapírból kivágtam
ezt a formát.*

(Felülnézet)

A lapot félbehajtottam, egy háromszöghöz hasonló alapú formát alakítottam ki belőle. A két végét összevarrtam és középen benyomtam. A varrás végeztével az egészet (a tetejét is) csipkével bevontam, azt hozzáragasztottam.

1.5. A kiskonty összeállítása

A konty vázához a gézhez erősített redős csipkét hosszúsági sorrendben fércöltéssel hozzávarrtam.

Mindegyik csipkesort egy kicsit beljebb helyeztem, így kerekre, félgömbszerűre formáltam a konty alakját, végül a fityulát a váz lyukas közepére varrtam.

A fityulára vékonyabb fekete pántlikaszalagot tekertem, masni szerűen elrendeztem, gombostűvel odatűztem.

2. Nagykonty készítése

Mint már említettem a nagykonty két részből áll:

- 2.1. felső rész
- 2.2. alsó rész

2.1. A felsőrész elkészítése

A nagykonty mivel csak abban különbözik a kiskontytól, hogy virágok vannak benne, valamint két részből áll, ezért elkészítése az alapokban megegyezik a kiskontyéval.

2.1.1. A váz elkészítése

Lsd. a kiskontynál

2.1.2. A csipke rakása

Lsd. a kiskontynál

2.1.3. A csipke rögzítése a gézhez

Lsd. a kiskontynál

2.1.4. A fityula elkészítése

Lsd. a kiskontynál

2.1.5. A nagykonty összeállítása

A nagykonty készítése csak itt válik külön a kiskontyétól.

A gézhez rögzített csipkéből a két leghosszabbat a konty vázához varrtam, majd a virágokat is felvarrtam, amelyeket már előzőleg sorba rendeztem.

Egy sor rózsza, kettő sor csipke

Két sor rózsza, három sor csipke

Több sor rózsza, több sor csipke

Két sor csipke után egy sor virágot raktam, majd újra két sor csipke következett egészen addig, amíg a három sor virág és nyolc sor csipke el nem fogyott.

Felvarrtam a fityulát, és a fityula köré piros szalagot varrtam díszül

2.2. Az alsó rész elkészítése

Az alsó rész pántlika szalagból áll, ennek elkészítése igen egyszerű.

A szalagot 2X27 centiméteres darabokra hajtottam. Hat ilyen szalagot készítettem, ezeket szépen legyezőszerűen szétnyitva egymáshoz tűztem gombostűvel, illetve lazán összevarrtam.

Az alsó- és felső rész összeillesztése

Az alsó és a felső részt csak egyszerűen egymáshoz gombostűztem, ez teszi lehetővé, hogy a tárolás és az esetleges tisztítás, újra rakás könnyebbé, praktikussá váljon.

(Így a szalag bármikor levehető, tárolás közben a szalag nem gyűrődik.)

Össeillesztés

Össeillesztés

3. A konty tárolása

A konty igen értékes viseletdarab, ezért nem mindegy, hogy hogyan tároljuk amikor nincs használatban.

A felső résznek újságpapírból fejszerű formát gömbölyítünk, erre helyezzük rá a kontyot, így a csipke rakása nem sérül, a konty nem lapul le. Az alsó részt, azaz a szalagot a felső részről levéve a kontyra lehet teríteni, így nem gyűrődik. Ha hosszabb időre tesszük el, érdemes benaftalinozni, így a molyoktól is megvédjük.

4. A konty felrakása

A konty felrakása külön kis fejezetet érdemel, hiszen nemcsak egy fénykép kedvéért, egy pillanatra a fejen egyensúlyozott viseletről, hanem mindennapi viseletről van szó, amelyben dolgoztak, táncoltak, és ehhez meglehetősen biztosan kellett a hajhoz rögzíteni, hogy nehogyan leessen.

A haját elől a fül vonalával párhuzamosan elválasztjuk és előre fésüljük, a többi haját felfésüljük és a fej tetején összegumizzuk.

A fejtetőn összegumizott haját kontyba tekerjük.

A kontyba tekert haj

*Az előre fésült hajra fonalból készült,
hajpánthoz hasonló hengert teszünk.*

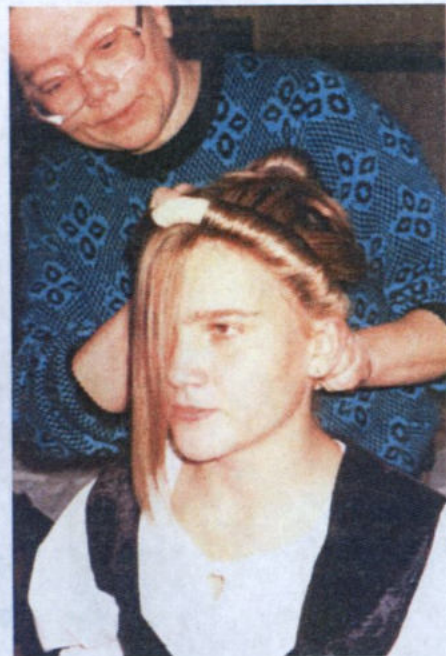
A hengert hátul megkötjük.

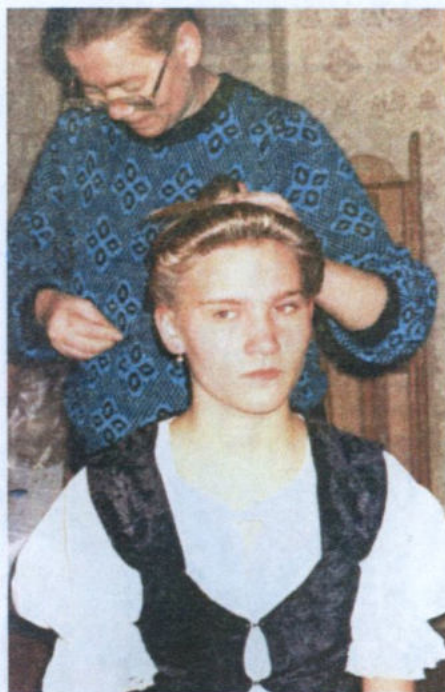
*A hengerre az előrefésült haját
felfésüljük, úgy hogy a henger
színe ne látszódjon ki.*

*A henger mögött a haját
kontyfésűvel megtűzzük.*

*Az összes haját fel-
szedjük a hengerre.*

A kontyfésűvel megtűzött haj többi részét a kontyhoz tekerjük.

A felfésült haj vége a feltekert kontyhoz tekerve.

*A nagykontyot a hajhoz tűzzük
egy nagy kontytűvel, ami a
nagykontyhoz van kötve.*

*A nagykonty első sor ruhacsipkáját
a hengerhez tűzzük egy biztostűvel,
a biztostűt a konty alá rendezzük,
hogy ne látszódjon ki.*

A kontyot és a haját szépen eligazgatjuk. Így már akár szennai lippentőst is lehet járni, nem kell „fogni a kontyot, hogy ne lógjon”.

*A pántlika szalagot le-
hajjuk a kontyról.*

Lehajtott pántlikaszalag előlről.

Kész a szennai menyecske.

IV. Utószó

Szena híres volt a régi időkben pásztorfaragásairól, hímzéséről, zsuppos házairól, táncáról, festett mennyezetű kazettás templomáról és viseletéről.

A második világháború után már egyre többen tették le a régi viseletdarabokat, a polgári divat egyre inkább éreztette hatását. A régi szabásmódok újabb polgári szabásmódoknak adták át a helyüket. A házi készítésű fehér vásznak a különböző alapanyagú színes gyári anyagok váltották le a felsőruházatban, de az alsóruházatban is. Egyes ruhadarabok teljesen eltűntek, mások kissé átalakultak, de voltak olyanok is, amelyek ekkor születtek.

Dolgozatomban megpróbáltam a még fellelhető viseletdarabokat képekben összegyűjteni, illetve az ezekhez kapcsolódó szöveggel viselésüket, elkészítésüket értelmezni.

A paraszti öltözetek elemeit nagyobb csoportokba szedtem, és történetiségük rövid leírása mellett különböző változataikat összegyűjtöttem, tekintettel a különböző korosztályokra.

A kontykészítés időigényes, türelmet igénylő mesterség, de aki megtanulja, az megszereti, és tudja, hogy a múlt egy nagyon szép szeletét ismeri. Érték van a kezében, régi elfelejtődésben lévő mesterség értéke, ezért is tartottam olyan fontosnak a készítés leírását is.

Záródolgozatom írása közben sok érdekes és hasznos ismeretet gyűjtöttem. Remélem, munkámmal hozzájárulok ahhoz a törekvéshez, amelyben régi viseleteink nem elfelejtődés tárgyai, hanem a mostani „Nyugatot” követő modern életünk teljesebbé tevői lesznek.

Az első lépcsőfokot a felgyűjtést, többé kevésbé a lehetőségekhez mérten megtettem, a másodikon az ismeretátadáson éppen állok, és remélem, hogy sok-sok lépcsőfok fog még következni.

Én reménnyel telve tekintek a jövőbe!

Felhasznált irodalom

1. Bocskor Csilla: A kender termesztése és feldolgozása a hagyomány alapján Szennában. Szakdolgozat. Kaposvár 1993. 5–23.p.
2. Feket László: Szenna 1934–35. Kaposvár
3. Florián Mária: Magyar parasztviseletek (Jelenlévő múlt sorozat) Budapest, Planétás Kiadó 2001. 343.p.
4. Magyar Néprajzi Lexikon II. Főszerkesztő: Ortutay Gyula Bp. Akadémiai Kiadó 1977–82.
5. Malonyay Dezső: A magyar nép művészete IV. kötet. A dunántúli magyar nép művészete (Veszprém, Zala, Somogy, Tolna) Bp. Franklin Társulat 1912. 370.p.
6. Somogy megye helyismereti könyve. Szerk.: Bösze Sándor, Petrovics István, Simon József. Kaposvár 2000., 139–152.p.
7. Somogy néprajza II., Szerk.: Knézy Judit, Kaposvár 1980., 61–102.p.
8. Somogy megye népművészete. Főszerk.: Kapitány Orsolya, Imrő Judit, Kaposvár 2001., 207–288.p.
9. Szabó Edit: Szenna község természeti és gazdasági földrajza. Szakdolg. Kaposvár 1965., 58–68.p.
10. Szabó Tünde: Szenna, Szabadtéri Néprajzi Gyűjtemény
11. Szapu Magda: Gyermekjátékok (Válogatás Együd Árpád Néprajzi gyűjtéseiből 3.) Kaposvár 1996. Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, 103.p.
12. Tarján Gábor: Mindennapi hagyomány, Néprajzi ismeretek mai használatra. Bp. Mezőgazd. K. 1984., 194.p.
13. Pallosné Varga Zsuzsa: Hon- és Népismeret (Magyar népviseletek egykor és ma) Munkatank. 1. köt. Pomáz, Comenius Kiadó 2001., 9–38.p.
14. Varga Marianna: Magyar népviseletek régen és ma (Néprajz mindenkinek sorozat) Bp. 1982., 44.p., 110–112.p.

